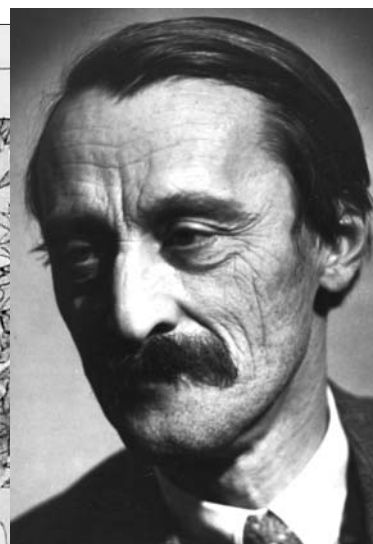

Kós Károly- emlékkiállítás

Gyermekfoglalkozások a Petőfi Irodalmi Múzeumban

Mándy mozi

Beszélgetés Maróti Istvánnal a Hang- és Videótár új munkáiról

TVREI: OLÁH: TEMPLOM: : KOLOZS: VARMEGYE: KALOTASZEG:

A TARTALOMBÓL:

HÍREK

2. oldal

„Gondolta a fene!”

Kerekasztal-beszélgetés az Arany János-kutatásról

3. oldal

KIÁLLÍTÁSOK

„Mert én csak folytatása akarok lenni apáimnak...”

Kós Károly (1883-1977) emlékkiállítás

4. oldal

Januártól hetente várjuk a diákokat Gyermekfoglalkozások a Petőfi Irodalmi Múzeumban

5. oldal

Mérlegen egy életmű

Konferencia és kamarakiállítás Déry Tibor halálának 25. évfordulóján

6. oldal

Érem és irodalom

Kiállítás éremkedvelőknek

7. oldal

„Nagy utazónak éreztem magam”

A Márai Sándor-életműkiállítás megnyitója Milánóban

8. oldal

Tovább bővül a Tücsökzene szerzőjével foglalkozó irodalom

A Szabó Lőrinc Kutatóhely legújabb kiadványai

9. oldal

INTERJÚ

Kiadványkészítés mint kultúrmisszió Beszélgetés Maróti Istvánnal a Hang- és Videótár új munkáiról

10-12. oldal

Egy eddig ismeretlen emberi kapcsolat

Petőfi egyik orvos barátja

13-14. oldal

VISSZAPILLANTÓ

A karácsony üzenetei

Jókai Anna adventi köszöntője a Petőfi Irodalmi Múzeum 2002-es évbúcsúztató estjén

15-16. oldal

Krúdy és a nők, meg Krúdy, no meg a nők...

Fráter Zoltán dokumentumjátéka a Felolvasó Színpadon

17. oldal

Búcsú két tárlatunktól

Kozma Éva rovata

18. oldal

Egy kortárs költői csoport jelenléte

Kovács Endre fotóművész képei a Kilenec költőről

19. oldal

Mándy mozi

Emlékkiállítás az író születésének 85. évfordulójára

20. oldal

INFORMÁCIÓ

20. oldal

Mezei András

Fiatalköltők antológiáját

mutatták be a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2003. február 20-án. A Masszi Kiadó gondozásában megjelent válogatás *Nincs és lehet közt* címmel az 1960

született költők műveit gyűjtötte össze. Több mint ötven alkotó öt-hat verssel szerepel ábécésrendben. A stílusok, irányzatok egyenrangúságát feltételező válogatást állítottak össze, eltéveszthetetlen hangú „magánzókat”, alkotói csoportokat, baráti köröket, műhelyeket reprezentáló költőket hoztak egy könyvbé. Mezei András költő osztotta meg benyomásait, véleményét az új nemzedék világlátásáról, attitűdjükről a közönséggel, valamint Bratka László szerkesztővel, majd néhány szerző olvasta fel saját műveit a kötetlen hangulatú esten.

gatják, az irodalom értéke vagy tudása éppoly mérhető, mint a történelemé vagy a matematikáé, mások szerint az irodalomtanítás során éppen a legfontosabb képességek, tudások és érzékenységek nem számszerűsíthetők. Ezt a két álláspontot ütköztették a vitaest résztvevői. Április 2-án 18 órától a *Magyartanítás a szakiskolákban* lesz a téma, május 5-én *Irodalomtanítás vagy irodalomtörténet-tanítás?* címmel teszik fel a kérdést a módszerekkel kapcsolatban.

Az *Irodalmi Szalon* sorozat legutóbbi darabja **Arany János** alakjával foglalkozott 2003. január 29-én, aminek apropója a tavaly ősszel nyílt Arany-kiállítás, a *„Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak”*. A tárlat két rendezője, Ratzky Rita főigazgató és Thuróczy Gergely tudományos főmunkatárs tartott előadást a kiállítás koncepciójáról. Az anyag gerincét a történelmi témájú balladák, elbeszélő költemények, illetve Arany humoros, ironikus, olykor szatirikus hangvételű versei, „mondacsai” alkotják.

Ratzky Rita és Havas Judit

Gárdonyi-kutatók és -rajongók figyelmébe!

Az idei évben is találhatunk a naptárban Gárdonyi Gézához közvetve vagy közvetlenül kapcsolódó — és megünneplésre váró — évfordulókat. 2003-ban emlékeztünk meg az író száznegyvenedik születésnapjáról, és idén lesz szobra (Bp., XI. kerület) felavatásának 70. évfordulója. A megemlékezéseket — a hivatalos intézmények mellett — magánszemélyek szintén szívügyüknek érzik, így például a Békéscsabai Irányi Dezső, aki rengeteg korabeli forrással rendelkezik. Amennyiben bárki vagy bármely intézmény kapcsolódni szeretne a gyűjtő kezdeményezéséhez, felveheti vele a kapcsolatot! Elérhetőség: Irányi Dezső, 5600, Békéscsaba, Halastó u. 6., tel.: 06/66/3213-346.

„Gondolta a fene!”

Kerekasztal-beszélgetés az Arany János-kutatásról

Sok érdeklődőt vonzott a Károlyi-palota Lotz-termébe a Szörényi László irodalomtörténész, az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója által vezetett vita az Arany János-kutatás helyzetéről és aktuális gondjairól, amelynek apropóját a Petőfi Irodalmi Múzeum Arany-kiállítása adta. Úgy érezzük, hogy nem beszélhetünk az irodalomkutatás válságáról, és arról sem, hogy kizárólag 20-21. századi témák érdekelnek a hallgatóságot. Kétségtelen, hogy a korszak kutatóinak színe-virága fogadta el meghívásunkat a középnezedéktől a legfiatalabb generációig.

Szörényi Lászlónak kedves költője Arany János és a maga részéről bűnnek érzi, hogy nem foglalkozik vele többet. Mindenesetre e korszak kutatójaként (is) és mint intézményvezető nagyon sokat tett és tesz többek közt a nagyszalontai anyag feltárásáért, konferenciák szervezéséért és támogatásáért, szívén viseli a forráskutatók sorsát is.

Korompay H. János az Arany János kritikai kiadás történetéről tartott összefoglalót. A nagy költő műveinek kritikai kiadása 1951-ben indult, 16 kötet jelent meg eddig. A 17. kötet, amely az 1857-től 1861-ig írott leveleket tartalmazza, Korompay munkája, már túl van a lektori ellenőrzésen, várja a megjelenést. Ki vannak osztva a következő kötetek is: a debreceni Új Imre az 1862 és 1865 között írott levelezést rendező sajtó alá, az utolsó kötet pedig megint csak Korompay H. János munkája lesz. Rengeteg kiadatlan levél van — hallottuk tőle —, például a Tompa Mihállyal folytatott baráti vagy az Ercesey Sándorral váltott családi levelezésből. A sorozat 20. kötete, amely Arany könyvtárának lapszéli jegyzeteit tartalmazza, a kerekasztal-beszélgetésen ugyancsak jelenlevő Hász-Fehér Katalin munkája. Arany János könyvtárának jelentős része Nagyszalontán van, a Csonka-toronyban. A múzeum épülete régóta felújításra szorul, beázik, penészesedik, romlik a könyvek, a kéziratok állaga, számuk is csökken. 1998-ban az Irodalomtudományi Intézet munkatársai az MTA Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye mikrofilm-tárának dolgozóival 28 tekercs filmet készítettek az anyagból, amely most az akadémiai könyvtárban kutatható. Az eredeti anyagot azonban menteni kell, ahonnan csak lehet, pénzt kell szerezni a kézira-

tok, a könyvek és a tárgyak restaurálására. 1999-ben sikerült egy konferenciát rendezni a Csonka-toronyban található múzeum centenáriuma alkalmából. A konferenciából kötet készült *A két Arany* címmel. Nemcsak a kéziratok, könyvek vannak veszélyben Nagyszalontán, hanem a történelmi jelentőségű sírok is a temetőben.

Hász-Fehér Katalin rövid összefoglalójában végigtekintette Arany János széljegyzetei kutatásának történetét, a rendelkezésre álló nem túl sok anyagot. Korábban inkább csak figyelemfelkeltő, szemelgető, néhány szellemes összefüggésre lehetőséget adó bemutatása jelent meg az anyagnak. Teljességre, kiváltképp a széljegyzetek értelmezésére senki sem törekedett.

Tarjányi Eszter egy rövid filológiai előadást tartott arról, hogy Arany János *A walesi bárdok* mellett, annak ellenére, de akkor nyilvánosságra nem hozva, mégis írt egy üdvözlő verset Ferenc Józsefnek *Köszöntő dal* címen, amelyet az 1867-es összegyűjtött munkáit tartalmazó kötetben II. Endre korába helyez. Nem igaz azonban az, amit Voinovich Géza, majd Keresztury Dezső állított, hogy ez azonos volna egy *Erzsébet* című opera betétdalával.

Imre László saját Arany-kutatói életművét summázta, kezdve a Barta Jánoshoz írott, a nagy költő esztétikai nézeteiről szóló szakdolgozattal, folytatva az epikus műfajokról szóló könyvvel, amely többek közt a *Bolond Istók* modern, már-már posztmodern művészi értékeit taglalja, a verses regényekről szóló monográfiájával; tanulmányaiban mindig is foglalkoztatta, hogyan lehet Arany életművét olvasottá tenni az iskolai éveken túl. Mostanában más kutatási témákban merült el, de Arany polgárságával, félreértett falusiasságával szívesen foglalkozna.

S. Varga Pál beszámolt saját kutatásairól, amelyek elsősorban az irodalomtörténész Arany Jánosra vonatkoznak. Alighanem az eddigiekénél sokkal fontosabbnak kell tekinteni a költő irodalomtörténeti elveit. Azt próbálja felfedni, hogyan gondolkodott Arany János a nemzeti irodalom fogalmáról, a világirodalomról, a népiességéről. Nézetei a herderi alapokon dolgozó Friedrich Schlegeléhez sokkal közelebb állnak, mint Toldy Ferencéhez.

Novák Lászlót, a nagykőrösi Arany János Múzeum igazgatóját elsősorban Arany János és Nagykőrös kapcsolata érdekli.

Például az az ellentmondás, hogy a költő nem nagyon szeretett itt lenni, mégis több mint 70 művet alkotott ebben a városban. A múzeumnak vannak olyan kéziratai, amelyeket 1882 után Arany László ajándékozott a városnak, ez alapozta meg az Arany János Múzeum gyűjteményét, ezeket sikerült hasonmás kiadásban megjeleníteni még 1982-ben a költő halálának 100. évfordulójára. Ki lehetne adni Arany János dolgozatjavításait, ennek az anyagnak hatalmas pedagógia-történeti jelentősége van. Személyes terve, hogy szeretné Nagykőrös város monográfiájának második kötetét megírni, amely lényegében az Arany-korszakot tartalmazná 1849-től 1874-ig. Azt a kilenc esztendő is, amely alatt Arany János nemcsak szenvedett, hanem olykor nagyon jól érezte magát Nagykőrösön.

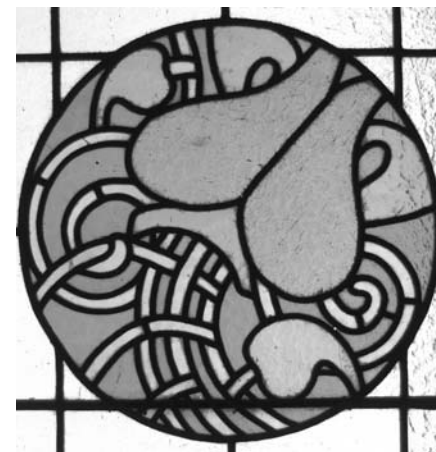
Kerényi Ferenc a kritikái kiadások általános nehézségeiről beszélt. Ez bizony sokkal fontosabb kérdés, hogy Arany Jánosnak mennyi baja volt a napi megélhetéssel, ugyanis Magyarországon 1884-ig nem létezett szerzői jogi törvény. Annyit kapott mindenki a művéért, amennyit kiharcolt magának. Egy Arany János alkutú ember bizonyára kevesebbet, mint egy Petőfi típusú személyiség. A beszélgetésben eddig elsősorban a levelezés kritikái kiadásának problémái kerültek elő, pedig a versekkel sincsen minden rendben. Az Arany-versek szövegei 1951-ben jelentek meg, ez már önmagában is gyanakvást kelt a szövegek minőségét illetően. A jegyzetelő és életrajzot író Voinovich Gézáról kiderült, hogy számos adatot megváltoztattott, elsősorban Arany Jánoséval kapcsolatban, pl. a születési dátumot. Szörényi László kérdésére egy érdekes felfedezésről számolt be Kerényi: igazságügyi írszakértővel megvizsgálták *Az ember tragédiája* kéziratát. Kiderült, hogy az 5700 Arany-javítás 96 százaléka helyesírási jellegű. Tehát nem igaz az a mendedonda, hogy Arany János durván belenyúlt volna a *Tragédia* szövegébe.

Nyilasy Balázs eddigi és eztán megírandó könyveiben az epikus Arannyal foglalkozik, elsősorban műfaj-történeti szempontból. Olyan elbeszélés-modellekkel veti egybe Arany műveit, mint a klasszikus eposz, az udvari és a lovagi epika, a byroni keleti poémák, és a modern románk.

Ratzky Rita

„Mert én csak folytatása akarok lenni apáimnak...”

Kós Károly (1883-1977) emlékkiállítás

A Petőfi Irodalmi Múzeumban megrendezett kiállítás az 1907-ben, a budapesti Műegyetemen végzett Kós sokrétű, irodalmi, építészeti, könyvtervezői, grafikai, iparművészeti munkásságát, egyéni, de a 19 — 20. század fordulóján Európában nem egyedülálló művészeti szemléletéből kiindulva mutatja be.

Kós művészetről vallott felfogása elsősorban a 19. század végi angol (Ruskin, Morris) és a 20. század eleji finn (Saarinen, Gallen-Kallela) művészetelmélettel rokon, mely szerint a korszerű nemzeti művészet alapja a népművészet, mely a középkori művészetből eredeztethető. Az *Erdélyország népének építése* címmel 1907-1908 telén, kézzel írt és rajzolt egypéldányos könyvecskéjében így vall erről: „...És miként az erdélyi magyar nép művészete a középkornak egyenes leszármazottja, úgy születendő nemzeti stílusunknak is, az én szerény meggyőződésem szerint, csak a középkor lehet egyik szülője. Egészéges csak az a művészi irányunk lehet,

amelyik a meglévő alapokon akar tovább építeni... Népművészetünk alapja a középkor művészete, nemzeti művészetünk alapja a népművészet.”

Kós számára természetes volt, hogy művészete gyökereit Erdélyben, elsősorban Kalotaszegen találta meg, hiszen gyermekkorra jórészt Kolozsváron töltötte és budapesti egyetemi éveit is, amikor csak tehetette, Erdélybe utazott. Gimnazista korától járta a falvakat, rajzolta a különböző háztípusokat, házbelsőket, tárgyakat, középkori templomokat, temetők faragott fejfáit. Épületeinek, illusztrációinak, tárgyainak motívumai, világos, tiszta, egyszerű és lényegretörő, sallangoktól mentes szerkezete ezek stílusával rokon.

Művészetszemléletének másik lényeges vonása, elsősorban angol példák alapján a komplexitás. Olyan össz-művészetet kívánt megteremteni, mely a könyvtervezést és -illusztrálást ugyanolyan fontosnak tartotta, mint az épületek tervezését, melyben egyformán hangsúlyos a szerkezet tisztasága és az épülethez tervezett ajtókilincs, lépcsőkornlát vagy bútor mívessége és funkcionalitása.

A kiállítás három nagyobb egységből áll. Az első rész Kós kézzel írt, illusztrált, egypéldányos könyveit (*Székely balladák*, *Erdélyország népének építése*, *Régi Kalotaszeg*, *Könyv a lovakról*) és az Erdélyi Szépművéses Céh írói részére tervezett, tipografizált és illusztrált köteteit mutatja be.

A második egység a Sztánán, saját kézinyomdáján nyomott, maga il-

lusztrálta és kötötte, kis példányszámban megjelent műveit (*Erdély kövei*, *Atila királról ének*, *Kaláka Kalendárium*) és Kós szépirodalmi, valamint tudományos köteteit és illusztrációit (*Sztambul*, *A Gállok*, *Erdély*, *Kalotaszeg* stb.) sorakoztatja fel.

A harmadik részben kaptak helyet Kós azon épületei (*budapesti Állatkert*, *óbudai református parókia*, *sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum*, *kolozsvári Kakasos templom*, *sztánai lakóháza*), melyeknek belsőépítészeti, iparművészeti munkáit is ő tervezte.

Talán sokak számára ismeretlen, hogy Kós szinte teljes életműve, sztánai háza 1944-es feldúlásakor elpusztult. Itthoni és külföldi köz- és magángyűjteményben alig található eredeti műve. Így a kiállítás elsősorban reprodukciókból áll. Néhány művet azonban sikerült kölcsönöznünk. Közülük kiemelkedik a *Székely balladák* (magántulajdon) és az *Erdélyország népének építése* (OSZK) egyetlen példányban létező kötetei, melyek fakszimile kiadásban jelennek meg ugyan, de kiállításon még nem szerepeltek. Ugyancsak ritkaság a Kós által 1920-ban tervezett, magángyűjteményben található bútoregységek (ebédlőasztal, virágállvány, pad, karosszék és székek), melyhez itt ki nem állított tállószekekrény is tartozik.

A kiállítás, mely először kísérli bemutatni Kós életműve művészettörténeti összefüggéseit, 2003 ősztől a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban látható majd.

Ladányi József

A tárlatot megnyitó Gellér Katalin művészettörténész

Januártól hetente várjuk a diákokat

Gyermekfoglalkozások a Petőfi Irodalmi Múzeumban

A múzeum évek óta foglalkozik az általános iskolás gyermekek képzésével, bevonva őket az intézmény életébe, segítséget nyújtva a múzeumpedagógia és a közművelődés eszközeivel az iskolai neveléshez. Fontosnak tartjuk, hogy a gyerekekben kiépüljön a kulturális folytonosság élménye, s hogy ennek érdekében természetesebb közeggé, otthonosabbá váljon számukra a múzeum. Szeretnénk, hogy maguktól is ellátogassanak programokra, kiállításokra, foglalkozásokra. Alapvető célunk, hogy a gyermekek — miközben hasznosan töltik az időt — jól érezzék magukat; hiszen a múzeum nem oktatási központ, az ismeretszerzésen túl felüdülést, könnyed szórakozást is elvárnak a látogatók. Ezért játékos, aktivizáló módszerekkel kívánjuk megközelíteni, élménnyé tenni az irodalmat, az irodalmi alkotásokat.

Szeretnénk, ha a gyerekek megismernék a múzeum biztosította lehetőségeket, megtanulnák az irodalmi értékek befogadásának módszereit, és rendszeres látogatóivá válnának intézményünknek. Ennek érdekében idén már hetente kerülnek megrendezésre az általános iskolás gyerekeknek szóló múzeumpedagógiai programok, amelyek keretében alkalmanként hivatásos előadóművészek — zenészek, mese-

mondók stb. — segítségével fogjuk megegyeztetni a gyerekek számára is ismert mesealakokat, történeteket.

E foglalkozások teljesen egyedi — elsősorban a múzeum anyagára támaszkodó — irodalommal kapcsolatos elfoglaltságot kínálnak a gyerekeknek, jól kiegészítve az iskolában tanultakat. A már ismert olvasmányok dramatizálásával, az írók személyes tárgyainak megismerésével, fotóink és hanganyagaink felhasználásával olyan élményekre tehetnek szert, amelyek segítségével közelebb kerülhetnek az írott szöveghez.

Az idén januártól heti rendszerességgel megtartott múzeumpedagógiai foglalkozások között szerepel a Devecseri Gábor *Állatkerti útmutató* című verseskötete alapján összeállított óra, amely elsősorban alsó tagozatos gyerekeknek készült (illusztrálás, megzenésített változatok meghallgatása, a vers-

ben szereplő állat maszkjának vagy bábjának elkészítése, a maszkban a vers előadása, végül „zenei szobor” játék állatmozgással).

Nagyobbakkal Fazekas Mihály *Lúdas Matyi* című művét beszéljük meg röviden, majd az egyes részeket eljuttassák, továbbfejlesztik, leírják a gyerekek.

A *Magyar népmesék* rajzfilmsorozat egyes részeinek levetítését az adott meséhez illeszkedő foglalkozás követi (pl. az égigérő fa hatalmas csomagolópapírra való együttes lerajzolása), miközben a meséről és a benne rejlő szimbólumokról beszélgetünk.

Márciusban Petőfi Sándor életével, költeményeivel, illetve a 1848-49-es szabadságharcra összefüggő programokkal vártuk a gyerekeket. Nagyszerű volt a „Vezessünk mi is tárlatot!” című foglalkozásnak, amelynek keretében a diákok vezettek végig minket és egymást a Petőfi-kiállításon.

Az áprilisban megrendezésre kerülő André Kertész-fotókiállítás kapcsán a képekkel és a fotózással összefüggően kapnak majd a gyerekek játékos feladatokat.

Helmich Katalin

Mérlegen egy életmű

Konferencia és kamarakiállítás Déry Tibor halálának 25. évfordulóján

A pulpitusnál Pomogáts Béla

Déry Tibor teljes írói hagyatéka a Petőfi Irodalmi Múzeumban található 1980 óta. Életműve immár negyed évszázada lezárult, ami megfelelő távlatot nyújt ahhoz, hogy az irodalomkutatók megkeressék Déry lehetséges helyét a 20. századi magyar irodalomban. Ez a *Mérlegen egy életmű* című tanácskozáson valósult meg, amit az ELTE Magyar Irodalomtörténeti Intézet, az MTA Irodalomtudományi Intézete és a Petőfi Irodalmi Múzeum szervezésében 2002. december 5-6-án tartottak a Károlyi-palotában. Az évfordulóhoz kapcsolódóan az író külföldi útjait és kötődéseit bemutató kamarakiállítás is nyílt december 5-én, ami 2003. február 15-ig volt látható.

Ahelyett, hogy az egyes előadásokat részletesen bemutatnám, inkább azok szemléletét érzékeltetem, a felvetett témákat és kérdéseket kísérel meg vázolni. Ebből kiderül, mik foglalkoztatják a Déry művészetét elemző irodalomkritikákat. Többet elemezték a *G. A. úr X.-ben* című alkotást, Kiss Endre mint negatív utópiát a létező szocializmussal összefüggésben, Vasy Géza a regényben megjelenő államot és a valóságos országot hasonlította össze, Oltyán Béla a társadalmi modell szempontjából vizsgálta.

Kerekasztal-beszélgetést folytattak Déry 1956-os szerepéről, és azt követően a börtönök alatt tanúsított viselkedéséről Pomogáts Béla, Kosáry Domokos és Litván György. Az irodalomkutató és a két rabtárs ellentétes nézete-

ket fogalmaztak meg, számomra az kristályosodott ki, hogy Déry 1956-ban az Írószövetségben markánsan kiállt a forradalom mellett, ám a bebörtönzés pszichikailag nagyon megviselte, bizonyos bajtársak szemében megalkuvóvá vált.

Kortársaik műveivel is összehasonlították Déry alkotásait, Lőrinczy Huba *A napok hordaléka* című könyvét Márai Sándor naplójával rokonította, Széchenyi Ágnes 1945 jelentőségére hívta fel a figyelmet Déry, Illyés és Márai életművében. Tamás Attila stílustörténeti kontextusba helyezte Déry prózáját a magyar másodmodernség részeként. Két kritikátörténeti megközelítés is szerepelt a konferencia előadásai között: Tverdota György a fiatal Déry irodalomszemléletét vizsgálta, Kiss Katalin a Kassák Lajos szerkesztette *Dokumentum* és a Szabó Lőrinc neve által fémjelzett *Pandora* című folyóiratok irodalomkritikáját vette górcső alá, így az ezekben megjelenő Déry-írásokat is. Poszler György a *Felelet* című regény körüli, 1950-es években történt vitát eleve-

ket fogalmaztak meg, számomra az kristályosodott ki, hogy Déry 1956-ban az Írószövetségben markánsan kiállt a forradalom mellett, ám a bebörtönzés pszichikailag nagyon megviselte, bizonyos bajtársak szemében megalkuvóvá vált.

is. Bodnár György *A Niki az Új Hangban* című referátumában a kisregény és a rövid életű, 1956-ban megszünt folyóirat sorsát kísérelte figyelemmel. A konferencia Déry külföldi recepcióját bemutató előadásokkal zárult. Az eszmecserehez kapcsolódó kamarakiállítás — *Országutak üzenetei* címmel — Déry külföldi kapcsolatait kívánta bemutatni, akinek művei szervesen kötődnek az európai kultúrához. Írójuk már ifjúkorában megtanulta a földrész számos nyelvét, majd bejárta országait Olaszországtól Skandináviáig. Külföldön szerzett élményeit viszontláthatjuk több írásában, sok művét pedig eleve külföldön fogalmazta a húszas és harmincas évek emigrációjában. A külföldi kapcsolatok a hatvanas és hetvenes években kerültek ismét előtérbe. Az 1956-os tevékenysége miatt börtönbüntetését követően Déry felolvasásokat tartott Európában, művei világszerte ismertté váltak. Az utazások együtt jártak a nyugati sajtóval való közvetlen találkozással, többször ezekből merítette kései alkotásainak ötleteit, témáit. Az író személyes tárgyai, könyvei, kéziratok és utazási dokumentumai közzétételével a rendezők — forgatókönyv: Botka Ferenc, látványterv: Pajor Ildikó — két híradófilmet is felhasználtak, s egy részletet a *Képzelt riport egy amerikai pop-fesztiválról* zenéjéből.

S. B.

Előtérben Botka Ferenc és Vasy Géza

Érem és irodalom

Kiállítás éremkedvelőknek

Az ókorban az érem szabályos kör alakú, értékmérő eszköz volt. A földalon általában a pénz kibocsátójának domborművű, jobbra forduló profilképe szerepelt. A császárok, a cirkuszi látványosságok győztesei mellett alkalmanként színházi szerzők, költők, írók arcvonásait is megmintázták. Így kezdett kialakulni az emlékérem, amely nem volt fizetési eszköz, hanem egy esemény vagy személy emlékének megőrzésére szolgált.

A reneszánsz idején az éremművészet virágzásnak indult, sokan gyűjteni is kezdték az érmeiket. A 16. századra Európában jelentős főúri gyűjtemények alakultak ki. Bécs vált az érmészet egyetemi szintű oktatásának központjává, s a 19. században már számos szakértője, kutatója volt az éremtannak, folyóiratok, szakkatalógusok jelentek meg e témakörben.

Magyarországon az érmészet pénzverdékhez (Gyulafehérvár, Kőrmöcbánya) kötődött, azonban a 19. századig kizárólag osztrák művészek dolgoztak a magyar megrendelők számára. Az érmek témái az uralkodóházhoz, főúri körökhöz és társadalmi eseményekhez kapcsolódtak, a polgárság körében a világi tartalmú barátság-, illetve házassági érmek voltak népszerűek. A századfordulóra az érem műtárggyá vált, egyre több megemlékezésre méltó alkalmat találtak az éremszobrászok, sőt megbízás nélkül is készítettek érmeiket. Kialakult a díj-érmek, kiállítási díjak, egyesületi érmek alapításának szokása, és ezzel megnőtt az érdeklődés az érmeik, plakettek iránt. A 20. század elejétől bontakozott ki a hazai éremkészítők munkássága. A magyar éremszobrászok a párizsi, illetve a müncheni szecesszió példáit követték. Ferenczy István után Beck Ö. Fülöp készített itthon elsőként művészi érmeiket.

A két világháború közötti időszakra a magyar érmészeti kultúra kiváló mesterekkel és értő közönységgel büszkélkedhetett. Hagyományos célja a magyar és egyetemes kultúra nagyságainak megőrzése volt, az előlap portréjához szervesen illeszkedő koncentrált mondanivalóval a hátlapon, törekedve a har-

monikus elrendezésre. Az 1940-es évekre a részletek gondos kidolgozása, a fegyelmzett kompozíció, az artistikus hatás vált jellemzővé.

A tematika az 1960-as évektől kiszélesedett, szubjektív élmények, életképek, külső és belső terek, irodalmi illusztrációk fogalmazódtak meg az érmeiken.

Gondolataik szélesebb kifejtésére egy-egy témából sorozatot is készítették az éremszobrászok. Az egészen leegyszerűsített formák váltak jellemzővé, és új eljárásként megjelent a fényesre polírozott felület. A megújulási folyamat az 1970-es években folytatódott, a fellendülést kiállítások, pályázatok segítették. Eltávolodva a hagyományos emlékérem követelményeitől, más anyagokkal kísérleteztek, az érmeik csak ritkán voltak szabályos kör alakúak, előfordult az éremfelületen tördelés, több szintű téralakítás, a pozitív-negatív formaalkotás játéka, elmosódott a kispasztika és érem közti műfaji határ. Megemlékező érmek ritkában tervezték a művészek, az 1980-as évektől pedig, egyre inkább elszakadva a figurativitástól, szokatlan alapanyagú részekből összeszerelt munkák születtek.

Napjainkban az éremszobrászok nem tartják feltétlenül tiszteletben a klaszikus határokat, törvényeket, formai és tartalmi módosításokba kezdenek. Tovább erősödik a szobrászi hatás, a síkból egészen kiemelkedő részletek jelennek meg, ugyanakkor a tradicionális érmészet is újraéled.

A címben jelzett éremtárlat főként a 20. század éremterméséből ad ízelítőt. A kiállított anyag egy részét a múzeum művészeti tárának érmei képezik, kiegészítve a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Éremszakosztálya tagjainak munkáiból készült válogatással. Emellett pedig a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárlatától kölcsönzött művek nyújtanak rövid műfaj történeti áttekintést. Ottlik Géza hagyatékából származó antik érmek, Ferenczy István Hunyadi-

akról készült bronz érme, Jókai Mór írói jubileumának ünnepére megrendelt érmek, valamint olasz és osztrák művészek 19. századi, magyar vonatkozású munkái láthatók a régi anyag vitrinében. A falon időrendben sorakoznak a múzeumunk gyűjteményét képező, irodalmi személyiségeket ábrázoló emlékérmek. A művészek közt találjuk Beck Ö. Fülöp, Berán Lajos, Borsos Miklós, Csúcs Ferenc, Ferenczy Béni, Kiss Nagy András, Madarassy Walter, Murányi Gyula, Reményi József, Szántó Gergely, Vedres Márk nevét. A terem közepén, tárlókban a MKISZ Éremszakosztályának tagjai közül Ács József, Bakos Ildikó, Balás Eszter, Bohus Áron, Búza Barna, Czinder Antal, Csikai Márta, Csérei Lajos, Csontos László, Ézsiás István, Fekete Géza, Fűz Veronika, Gáti Gábor, Hadik Gyula, Hadik Magda, Illyés Antal, Józsa Lajos, Király Vilmos, Kótai József, Kutas László, Ligeti Erika, Lugossy Mária, Márkus Péter, Szűcs Ilona, Nagy Előd, Nagy István János, Nagy Lajos Imre, Nagy Sándor, Ócsai Károly, Pató Róza, Somogyi Tamás, Somorjai László, Szabó Gábor, Szanyi Péter, Sz. Egyed Emma, Széri-Varga Géza, ifj. Sziláncs László, Sz. Nagy Mária, Szunyogh László, Tóth Sándor, Varga Tamás, Várnagy Ildikó, Zicherman Sándor és Zsin Judit műveit mutatja be a tárlat. A 20. századi magyar éremművészet jelentős alkotásokat, életműveket hozott létre, a 21. század elején pedig bizonyosan van mód a hagyományok folytatására, illetve új utak kipróbálására, ahogyan ezt a kiállítás is igazolja, amely március 19-ig volt megtekinthető.

Nyerges Gabriella

„Nagy utazónak éreztem magam”

A Márai Sándor-életműkiállítás megnyitója Milánóban

Szabó Győző, a Római Magyar Akadémia igazgatójának megnyitó beszéde 2002. november 11-én a *Magyarország előtérben* elnevezésű olaszországi kulturális évad keretében hangzott el.

— Szerelmi vallomással kezdem, Márai Sándor írta a magyar nyelvhez: „Édességem, kenyerem, szerszámom, bánatom, boldogságom, magyar nyelv! Hangszerem is vagy, de ezt is ki tudom fejezni veled: 'A fene egye meg, már megint hová rakták el a cipőhúzómat!' Aztán ezt is mondhatom: 'Haldokló hatyú, szép emlékezet.' Százhuszezer magyar szóval mondhatom el, hogy élek. Magyar nyelv, szerelmesem, mindenem te vagy. Élek benned, mint a sejt a vérben. Ha meghalok, az utolsó pillanatban magyarul gondolom majd: 'De furcsa, éltem.'”

Ki hitte volna, hogy az a művész, aki élete utolsó pillanatáig hű maradt ehhez a szerelemhez, mert egyetlenegy sort sem írt le másképp, mint magyarul, néhány évvel a halála után ilyen csodálatosan támad majd fel olaszul is, elsősorban Marinella Di Alessandro fordítói bravúrjának köszönhetően?

A milánói Adelphi Kiadónál 1998-ban *Le braci* címmel megjelentetett regénye (*A gyertyák csonkig égnek*) a mai napig több mint háromszáz ezer példányban harminc kiadást ért meg. Ezt követte az *Eszter hagyatéka* 1999-ben (tizenkét kiadás, száznegyvenezer példány), majd minden évben egy-egy új Márai-könyv: a *Vendégjáték Bolzanóban* (négy kiadás, száz ezer példány), *A zendiülők* (két kiadás, hatvanezer példány), sőt, 2002-ben egyszerre két mű: a *Válás Budán* (négy kiadás, hetvenötezer példány) és *Csutora* (november 6. óta már harmincötezer példány). Csaknem egymillió Márai-könyv Itáliában!

A csodát — többek között — az is magyarázza, hogy a Szerző szinte előre sejtette, milyen hangulatokra fogékony az olasz — különösen az észak-olasz — olvasóközönség, a Monarchia-nosztalgias triestiekéről nem is beszélve:

„Bécs jókedvű volt. A világ legjobb sörét mérték a belváros dohos sötéteiben, s a marhagulyás mártásának illata a déli harangszóra megtöltötte a várost, olyan nyájasságot és kedvességet árasztva el az utcán és a lelkekben, mintha az élet békéje örökéval lenne. A nők fekete prémkarmantyúkat viseltek, tollas kalapokat, s orruk és szemük csillogott a hóesésben az arcuk elé húzott fátyol mögött. Délután négykor a kávéházakban meggyújtották a gázlámpákat és felszolgálták a habos kávékat, tábornokok és hivatalnokok ültek a törzsasztalok mellett, a nők piros arccal lapultak a bérkocsik mélyében és a fafűtéssel melegített legénylakások felé siettek, mert farsang volt, a szerelem úgy lázongott és kerített a városban, mintha egy óriási, minden társadalmi osztályt behálózó összeesküvés ügynökei tü-

zelnék és nyugtalanítanák a lelkeket. A színháznyitást megelőző órában, Esterházy herceg belvárosi palotájának pincéjében titkos találkára gyűltek össze a tüzes borok kedvelői, Sachernél már terítették a főhercegek részére a különszoba asztalát, s lengyel urak izgatottan és bánatosan itták a tömény pálinkákat a Szent István templomának szomszédjában megnyitott apátsági pince füstös és füledt termeiben, mert Lengyelország nem volt boldog. De máskülönben akadtak órák ezen a télen Bécsben, mikor pillanatokra úgy tetszett, mindenki boldog.”

Nem véletlen, hogy Salernót megelőzve, ahol az író több évet eltöltött, éppen Milánóban nyílik meg ez a kiállítás: 1938-ban az itteni Bartoldi&Castoldi kiadó jelentette meg a *Válás Budán* első olasz fordítását.

Nápolyban 2000-ben emlékezünk Márai Sándorra. Az ottani egyetemen tartott kongresszus után Bánffy György színművész és magyar szakos olasz diákok adtak elő részleteket műveiből, s a

Posillipón immár két éve tábla jelzi az író egykori lakhelyét. Firenzében, Rómában és Velencében Pálffy Margit magyarul, Péntek Csilla pedig olaszul szólaltatta meg verseit és költeményeknek is beillő prózai vallomásait. Külön öröm számunkra, hogy a mai megnyitóra a *Halotti beszéd* kiváló fordítója, a Svájcban élő Barta János is eljött.

Ez a kiállítás önmagáért beszél. A nagy szakértelemmel válogatott fényképek és dokumentumok közül csak azt a mondatot idézem, mely Márai Sándor testamentumának tekinthető, az író bölcs jövőbelátását bizonyítja: „Láttam és hallottam Európát, részese voltam kultúrájának... Kaphattam volna többet az élettől!” —

(A kiállítás készítői: Mészáros Tibor, Kemény Gyula, az ismertető szövegeket fordította: Boldizsár Krisztina)

Tovább bővül a *Tücsökzene* szerzőjével foglalkozó irodalom

A Szabó Lőrinc Kutatóhely legújabb kiadványai

Immár hagyományossá válik, hogy a Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelye minden év elején a Petőfi Irodalmi Múzeumban számol be az előző év során végzett munkájáról, bemutatja újabb kiadványait. A könyvek szerzőivel Tarján Tamás irodalomtörténész beszélgetett 2003. február 6-án.

Tavaly karácsonyra a Kutatóhely szervezésében három könyv jelent meg. Az Osiris Kiadónál ötven év után Szabó Lőrinc *Örök Barátaink* című műfordítás-gyűjteménye Horányi Károly és Kabdebó Lóránt sajtó alá rendezésében. Az *Örök Barátaink* Szabó Lőrinc látomása a világirodalomról. Költői pályája során mindig egyik fő műfajának tartotta a műfordítást, először 1941-ben, majd 1948-ban készített ezen a címen egy-egy antológiát, majd összes fordításaiból halála előtt válogatott össze egy gyűjteményt, nem időrendi, és nem is költők szerinti sorrendben, hanem tematikai összeállításban. Az apró képektől, a világ egyszerű eseményeitől

halad a létezését összegező nagy művekig. A gyűjtemény vallomás az életről és a világról, a költő magyar nyelven megszólaltatott társainak művein keresztül kérdez rá az egyéni élet és a világmindenség mibenlétére.

A másik könyv Dobos Marianne *Akkor is karácsony volt (1944)* című

interjúkötete, amely harminc emlékezés során eleveníti fel Magyarországnak csakis a mohácsi vészhez mérhető elesett állapotát. A második világháború végére emlékezők jelentős része Szabó Lőrincel is kapcsolatban volt. A reprezentatív külalakú kiadvány a Bíbor Kiadó gondozásában jelent meg.

A harmadik kötetben, ami *Szabó Lőrinc könyvtára katalógusának* első része, a magyar nyelvű könyveket dolgozta fel Buda Attila. A bibliográfia és könyvtárleírás alapját képező adatbázist Forgács Anita, a Miskolci Egyetem volt doktorandusza készítette. Buda Attila folytatja a munkát, jövőre az idegen nyelvű anyag elkészítését is ígéri előszavában.

Elkészült a Kutatóhely weblapja, amelyet ez alkalommal avattak fel. Kiindulása a költő digitális életrajzána megtervezése volt, ami a magyar irodalomtörténetben eddig egyedülálló. Kiss Katalin doktorandusz, az egyetem Regionális Irodalomtörténeti Tanszékének tanársegédje készíti, ő ismertette a honlap készítési elveit és folyamatát.

S. B.

Buda Attila, Horányi Károly, Kiss Katalin, Kabdebó Lóránt

Kiadványkészítés mint kultúrmisszió

Beszélgetés Maróti Istvánnal a Hang- és Videótár új munkáiról

— **Évek óta a Hang- és Videótár vezetője vagy. Pontosan mióta dolgozol a Petőfi Irodalmi Múzeumban? Milyen típusú munkák folynak az osztályon?**

— Tizenegy esztendeje, 1991 óta dolgozom a múzeumban. Amikor idekerültem, akkor Tóbiás Áron volt a Hangtár megbízott vezetője, melléje jöttem munkatársként, aztán '93-tól átvehettem a Hangtár vezetését. Olyan egyéniségek örököseként mint Vezér Erzsébet, Kabdebó Lóránt és Tóbiás Áron. Egy hanggyűjteményt vettem át, amely a kilencvenes évek második felében videó- és filmgyűjteménnyé alakult át. Ez részben irodalmi felvételeket, hagyatékot őriz, részben új felvételeket készítünk, valamint most már a digitális stúdióban restaurálunk is, régi, harminc, negyven, ötven évvel ezelőtti felvételeket. Hanggyűjteményünk mintegy hatezer hangfelvételtől áll, szándékunk a további gyarapítás. Az új felvételek készítése saját erőből történik, interjúkat csinálunk írókkal, költőkkel, ezek hozzátartozóival, irodalmárokkal. Feladatunk a különböző irodalmi események megörökítése házon belül és kívül, így a kiállítás megnyitók, konferenciák, a Debreceni Irodalmi Napokon vagy a Tokaji Író táborban való jelenlét. Más rádióktól is átveszünk egykori irodalmi felvételeket, például a Magyar Rádió stúdióitól. A meglévő hanganyag felújítása, megmentése, feldolgozása részint számítógép segítségével, részint manuális tevékenység formájában történik: ilyen az adatfeldolgozás, leltárkönyv, katalógus készítése. Videóarchívumunk is van, amit portréfilmekkel bővítünk. Fogadjuk az írói hagyatékban levő hang- és filmfelvételeket, sokszor elébe is megyünk, tárgyalunk róluk a szerzőkkel, az örökösökkel. Legutóbb például Örkény István, Cseres Tibor, Polcz Alaine felvételei kerültek ide. Szándékunk az,

hogy minél messzebbre eljuthasson a gyűjtemény hatósugara, felkínáljuk kutatóknak, szakdolgozatok készítéséhez, kérés alapján rendezvényeken bejátszások illusztrációként. Az Ady-életműkiállítás megnyitójához tavaly novemberben megszereztük az Ady temetéséről készült filmfelvételt a Magyar Filmintézetől. Szintén tavaly a júniusi ünnepi könyvheti kiállításához az egykori filmhíradókból vettük át a könyvheti tudósításokat 1929-től egészen a nyolcvanas évek közepéig.

— **E sokrétű tevékenységek közül melyik áll a legközelebb hozzád, melyik a szíved csücske?**

— Akkor vagyok igazán felszabadult és boldog, amikor valakivel lélekpendítő módon beszélgethetek, amikor látom, hogy feltárja a titkait, beszél pályájáról, könyveiről. Ez az igazi hangtári munka, az interjúkészítés; persze a többi is fontos, de ahhoz, hogy a gyűjtemény még gazdagabb legyen, nagyon sok önálló készítésű felvételre van szükség. Nap mint nap azzal szembeül az ember, hogy még mennyi mindenki nem beszélgettünk, mennyi megörökítésre méltó dolog van még.

— **A Magyar Kultúra Napján, január 22-én mutatták be a Petőfi Irodalmi Múzeumban az általatok készített új CD-t, amely a *Himnusz* és a *Szózat* többnyelvű előadását tartalmazza. Hogyan vetődött fel a CD megvalósításának ötlete, milyen forrásokból sikerült anyagi támogatást kapni az anyag összeállításához és megjelentetéséhez?**

— Különleges egybeesése az évfordulónak, hogy Kölcsey Ferenc száznyolcvan esztendővel ezelőtt szerdán fejezte be a *Himnusz* megírását, s idén január 22-e szintén szerdára esett. Jó másfél éves előmunkálatok után jutottunk el idáig. Az előtörténetet megpróbálom röviden összefoglalni: huszonhárom évvel ezelőtt, 1979-ben

Nyíregyházán Mórincz Zsigmond születésének 100. évfordulója alkalmából műfordítói konferencia volt. Ott határon túlról érkezett vendégek vetették fel az ötletet, hogy a *Himnusz* és a *Szózat* különböző műfordításait kutassuk fel, gyűjtsük össze. Ezt aztán Szatmárcsekén a Zoltán, a Magyar Írószövetség akkori titkára is szorgalmazta, aztán Radó György kiváló műfordító elkezdte a gyűjtést. 1981-ben jelent meg először az a két kis kötet, amiben fellelhetők a magyar *Himnusz* és a *Szózat* különböző nyelvű fordításai, a *Himnusz* tizenkilenc, a *Szózat* huszonnégy nyelven. Hogy érzékeljük a sokszínűséget a különlegességeket mondom elsősorban: a *Himnusz* arabul, bolgáru, eszperantóul, héber, japán, portugál, udmurt és ukrán fordításban; a *Szózat* dán, észt, finn, görög, héber, kazah, macedón nyelven. A könyv egykori szerkesztője, Horváth László 2000 végén, amikor a múzeumban digitális hangstúdiót hoztunk létre, kezdeményezte, hogy jelentessük meg ezeket a fordításokat CD-n, vagy adjuk közre a világhálón. Így aztán megkezdődött a műhelymunka a stúdióban, és később előkerült az észt nyelvű *Himnusz*-fordítás — addig azt hittük, hogy csak a *Szózatot* fordították le —, felbukkant egy kínai műfordító, aki elkészítette '99-ben mindkét vers kínai fordítását, aztán egy roma fordítás is a kezünkbe került. Jelen pillanatban úgy tudjuk, hogy huszonhárom nyelven olvasható a *Himnusz* és huszonhat nyelven a *Szózat*. De ez valószínűleg még mindig nem teljes.

— **Az új felfedezésekkel ki fogjátok bővíteni a CD anyagát?**

— Jelenleg ennek a huszonhárom, illetve huszonhat fordításnak teljes hangfelvételét nem tudtuk elkészíteni, mert egy CD-re csak a töredéke kerülhet fel; hogy egészen pontos legyen, tizenhárom nyelven a magyart is beleértve a *Himnusz*, és tizenhat nyelven a *Szózat*. A nehezebb feladat anyagi támogatás szerzése volt, mivel a fordítások a birtokunkban voltak, és elő-

adóművészek, rádióbemondók, műfordítók segítettek abban, hogy mindez CD-re kerüljön. A Nemzeti Kulturális Alapprogram 2002-ben ötszáz ezer forinttal támogatta a CD kiadását, ami a műhely- és a stúdiómunkára, a közreműködők munkájának megköszönéséhez volt elegendő. Az árajánlat kérésekor szembesültünk azzal, hogy az egésznek meg kellene jelennie, dupla CD-n, miközben az eddigi támogatást teljes egészében felhasználtuk.

Úgy vélem, hogy egy diplomáciai összejövetelen, tárgyaláson vagy fogadáson, Magyarország nemzeti ünnepein akár a külügyi képviselő, a nagykövetség, akár a kulturális intézet ajándékként átadhatja a CD-t, amelyen az adott ország nyelvén is elhangzik a magyar *Himnusz* és *Szózat*. A CD-t tehát ez év első felében megjelentetjük 500 példányban. Én akkor lennék boldog, ha mindazokon a nyelveken, amelyekről tudunk, egy dupla albumban, díszes, igényes kivitelben megjelenhetne. De lehet, hogy aznap, amikor megjelenne, kiderülne, hogy előkerült még egy nyelven a fordítás; ami végül is öröm: azt jelzi, hogy ez a két költemény más országok műfordítóit is foglalkoztatja.

— Ezeket a műfordításokat tehát Horváth Lászlóval közösen válogattátok. Milyen szempontok alapján szelektáltatok?

— A *Himnusz*, nem véletlenül, a latin fordítással kezdődik, és a *Szózat* is. Majd az alapnyelveken, angolul, oroszul, franciául, németül mindkettő megtalálható. Ezek után a valamilyen szempontból jelentősebb fordítások következnek: a finn a finn-magyar nyelvrokonság miatt, a lengyel, az olasz, a spanyol, a szlovák a közelségükre való tekintettel. Mint érdekesség a roma és a kínai, amelyek az utóbbi időben kerültek a kezünkbe, vagy ilyen az észti is. Az egyik szempont a válogatásban az, hogy hova küldjük. Bármennyire is szomorú, de a

pénzkeret határozta meg alapvetően a terjedelmet. Ha ez a megjelenés jól sikerül, akkor könnyebb lesz a teljességre törekvő változat kiadása.

„Akkor vagyok igazán felszabadult és boldog, amikor valakivel lélekpendítő módon beszélgethetek, amikor látom, hogy feltárja a titkait, beszél pályájáról, könyveiről. Ez az igazi hangtári munka, az interjúkészítés”

— Visszatérve a latin fordításra, ami másodikként hangzik el a magyar után, nyilvánvalóan annak köszönheti előkelő helyét, hogy a *Himnusz* és a *Szózat* eredete a vallásos himnuszokban keresendő.

— A régi magyar nyelvemlékek szövegkörnyezete miatt, valamint a műfaj eredete miatt is elsők a műfordítások közül. Ebben az összeállításban Kerekes Károly, nyugalmazott zirci apát mondja el őket, nagyon lenyűgöző és emlékezetes előadásmódban.

„A költészet általánosan, ha nincs is válságban, de a versek olvasottsága terén elég sok negatívumot lehet tapasztalni.”

— Vajon globalizálódó világunkban hol a helye, mi a szerepe a magyar nemzeti *Himnusz*nak, és *Vörösmarty hazafias költeményének*?

— Először is ismerni kellene őket. Elgondolkozom, vajon tudjuk-e idézni, alkalmazni a gondolataikat, a magánéletben, a hétköznapokon mennyire vannak jelen. Azt hiszem, kevésbé, mint amennyire szükséges lenne. A költészet általánosan, ha nincs is válságban, de a versek olvasottsága terén elég sok negatívumot lehet tapasztalni. Egy-egy

verseskötet ma Magyarországon kétháromszáz példányban jelenik meg, és pedig azért, mert ennyien olvassák. Tapasztaltam olyat, hogy nyilvános rendezvényen a felkért előadóművész elakadt, elfelejtette a *Himnusz* szövegét. Ez azt jelenti, hogy nemcsak nem ismerjük, hanem azonosulni sem tudunk vele, holott azt hiszem, ha eszményekre és ideákra gondolunk, fogódzókra, akkor ezekhez kell visszanyúlni. Ajánlom mindenkinek, hogy egy ültő helyében hallgassa végig a CD-t, mert nagyon érdekes nyomon követni, a Kölcsey és Vörösmarty által megírt költemények hogyan szólnak például oroszul, franciául vagy németül. A tartalmi megismerés mindenképpen fő követelmény, hozzátartozik a nemzeti érzéshez. A nemzeti érzést nem szabad szégyellni, nem szabad összekeverni a nacionalizmussal. Az, hogy valaki elénekli a *Himnusz*t egy sportrendezvényen vagy bárhol máshol, nem baj, sőt, nem bátorság kérdése, hanem a valahova tartozás kifejezése: egy honhoz, egy hazához. Emlékezhetünk rá, hogy tizenöt-húsz évvel ezelőtt nem nagyon volt jellemző, hogy nyilvános rendezvényeken énekelték a

*Himnusz*t, mert gépről szólt. Ma sem követi mindenki a szöveget, pedig könnyen megtanulható, csak meg kell ismerni. Ha mondjuk megszólal a magyar *Himnusz* egy magyar nagykövetségen Szilveszter éjszakáján, Pekingben vagy Észtországban, akkor azt hiszem, felemelő érzés keríti hatalmába az embert; és megmozdulhat valami, ha előveszik a könyvet, a fordításokat, és tovább gondolják mindazt, amit Kölcsey száznyolcvan esztendővel ezelőtt megfogalmazott.

— Érdekes, amit mondtál, mert az ember úgy gondolja, legalábbis én, hogy ezek alapvető művek, hiszen a tananyagban is benne vannak. Ezek szerint mégsem eléggé felfedezettek? Mintha azt gondolnánk, hogy eleve megvannak a köztudatban, ezért nem fordítunk rájuk külön figyelmet, s így észrevétlenül perifériára szorultak.

— Vajon globalizálódó világunkban hol a helye, mi a szerepe a magyar nemzeti *Himnusz*nak, és *Vörösmarty hazafias költeményének*?

— Először is ismerni kellene őket. Elgondolkozom, vajon tudjuk-e idézni, alkalmazni a gondolataikat, a magánéletben, a hétköznapokon mennyire vannak jelen. Azt hiszem, kevésbé, mint amennyire szükséges lenne. A költészet általánosan, ha nincs is válságban, de a versek olvasottsága terén elég sok negatívumot lehet tapasztalni. Egy-egy

Kerekes Károly, nyugalmazott zirci apát

— Maradjunk annyiban, hogy van mit pótolni e tekintetben, magam sem vagyok elégedett. A műfordításokat emlegettem eddig, de magyarul kezdődik a lemez: Bessenyei Ferenc és Kállai Ferenc előadásában hallhatjuk a *Himnusz*t és a *Szózat*ot. Az is lehetne egy műfajtanulmány, hogy felvesszük őket magyarul többféle előadásmódban egy CD-re. Birtokunkban van egy olyan hangkazetta, amelyen a XX. század különböző korszakaiban a *Himnusz*t és a *Szózat*ot szavalják, szinte a teljes emocionális skálán, a kicsit modoros megszólalástól kezdve a megfelelő művészi közvetítésig. Ez is lehet az irodalomra elemzésének a tárgya. A verselemzés a magyar irodalomtanításnak egy eléggé jelentős része, ami ma egy kicsit periférikus helyzetben van, vagy kevésbé hangsúlyos.

— Milyen célcsoportra, célközönségre számítotok a terjesztés során?

— Ahogy említettem, elsősorban a határon túli diplomáciai követségeket, a külföldi magyar kulturális intézeteket és külföldi egyetemeken magyar nyelvi tanszékeiket célozzuk meg. Kevésbé vagyok optimista a magyarországi könyvkereskedelemmel összefüggésben. Tudom, hogy az ilyen termékek, szándékosan használom ezt a kifejezést, nem nagyon részesülnek jeles fogadtatásban. Bízom abban, hogy a fontosabb, jelentősebb magyarországi könyvtárakba eljut. Húsz évvel ezelőtt ez a két kis könyv azért jelent meg

éppen egy társadalmi szervezetnél, a Hazafias Népfőntől, mert nem volt olyan állami könyvkiadó, amelyik vállalta volna a kiadását; az volt a válasz, hogy ez nem üzlet. Sajnos most sem számíthatunk jelentős megrendelésre, azzal az elutasító válasszal, hogy nincs rá igény.

— Akkor ez egyfajta kultúrmissziót tölt be, nemcsak a határon túli magyarokkal kapcsolatban, hanem a külföldi magyar kulturális intézetekben.

Tavaly jelent meg a *125 vers Ady Endréről* című antológia, valamint a *Távrol a Mostba (Vallomások Ady Endréről)* címet viselő tanulmánykötet, amelyek bemutatója február 27-én volt a múzeumban. Milyen koncepció alapján válogattatok, milyen kép alakulhat ki Ady Endréről a versek és a tanulmányok nyomán?

— Ennek a két könyvnek öt éves története van. Amikor Ady Endre százhuszadik születésnapját ünnepeltük esztendővel ezelőtt, akkorra jelent volna meg egy kötet, amely részben tartalmazta volna Vezér Erzsébetnek a hatvanas évek végén készített interjúit. Vezér Erzsébet ekkor megszólaltatta többek között Benedek Marcellt, Devecseri Gábort, Illyés Gyulát, Jékely Zoltánt, Képes Gézát, Lukács Györgyöt, Nagy Lászlót, Pilinszky Jánost. Három kérdést tett fel: 1. hogyan látja ma Ady jelentőségét, hatását a mai olvasóra és a mai

irodalomra, 2. melyek azok a vonásai Ady Endre életművének, amelyek ma is aktuálisak, és 3. hogyan látja Ady jelentőségét a magyar líra fejlődésében. Ez akkor meg is jelent *„Ifjú szívekben élek”* címmel a Petőfi Irodalmi Múzeum gondozásában. Öt évvel ezelőtt úgy gondoltuk, hogy felidézzük az egykori interjúkat és ugyanezeket a kérdéseket feltesszük a jelenkori magyar irodalom képviselőinek. Akkor választott Bartis Ferenc, Jókai Anna, Kiss Dénes, Koczkás Sándor, Lászlóffy Aladár, Lengyel András, Petri György, Schöpflin Gyula, Tandori Dezső, Tverdota György és Veress Miklós. Ezalatt összegyűjtöttük Vezér Erzsébettel azokat a verseket, amelyek Adyról szólnak, összesen százhusz, ám költészet hiányában nem tudtuk kiadni. Végre a Magyar Könyv Alapítvány segítségével tavaly megjelenhetett a százhuszonötödik évfordulóra immár százhuszonöt vers, *Adyra gondolok* címmel az egyik költemény nyomán. Többségében ma is élő alkotók versei találhatók meg benne. Külön kötetben jelentek meg az Irodalomtörténeti Társaság sorozatában Praznovszky Mihály közreműködésével az öt évvel ezelőtti *Vallomások*, amelynek *Távrol a Mostba* a címe. Azt hiszem, mindkét esetben az volt az alapvető indítatás, hogy ne felejtjük, hanem olvassuk, ismerjük, értékeljük, elemezzük, találjuk meg helyét Adynak, fedezzük fel költészetének a jelentőségét, fogadjuk el üzeneteinek értékét.

— A versantológia előszavában Vezér Erzsébet azt írta, hogy ennek előzménye egy olyan gyűjtemény, ami az Ady életében és nem sokkal halála után írott versekből válogat. Ezekből bekerült valamennyi az új kötetbe?

— Ez az *Ady koszorúja* című versfüzér Rozsnyai Kálmán gyűjtésében, ami 1907-től 1925-ig keletkezett költeményeket tartalmaz. Ennek csak töredékét vettük át, inkább arra törekedtünk, hogy az 1925 óta létrejöttet jelentessük meg. Még napjainkban is hozzájutunk új versekhez, a kutatás tehát nem fejeződhet be. Remélem, hogy a közeljövőben lehetőség lesz arra, hogy felidézhesük a hatvanas évek végén készült interjúkat is.

Sulyok Bernadett

Egy eddig ismeretlen emberi kapcsolat

Petőfi egyik orvos barátja

Petőfi Sándor volt az a költőnk, aki talán a legtöbbet látott Magyarországból. Gyalogszerrel megtett útjain megismerte az ország nagy részét, közben nagyon sok embert látott, sok ellenségre és számos barátára tett szert. Így igaz: szinte csak szélsőségek történtek vele. Leírásaiban is ilyen módon emlékezik meg azokról, akikkel találkozott, hidegen senki sem hagyta, mintha nem ismerte volna a közönyösséget. A róla szóló beszámolók is ilyenek, az egyik ismerős nagy melegséggel, a másik éppen ellenkezőleg, rendkívüli gyűlölettel ír róla. Senki sem maradt semleges vele szemben.

Levéltári kutatásaim során véletlenül bukkantam rá Petőfinek egy eddig nem ismert baráti kapcsolatára. Korának népszerű orvosával, a megnyerő, rendkívül sokoldalúan tehetséges és sokszínű természetgyógyással, Bakody Tivadarral költői érdeklődése is összekapcsolta a nagy vándort.

Kacziány Géza (Arad, 1856 — Budapest, 1939) gépirata minderről most került elő. Kacziány is sokat próbált életében. Jogászként indult, majd tanár lett és újságíró, végül az Országos Pedagógiai Könyvtár élére került. Közben azonban Angliában és Amerikában protestáns lelkesként működött egy darabig. Az írásai közül angol, francia és német fordításai álltak ellent leginkább az eltelt hosszú időnek.

A „Vén Sas”, azaz Kacziány Géza — hiszen ez volt az egyik költői álneve — atyai barátjának, Bakody Tivadarnak is versfordítással kedveskedett. A nagynevű orvos legkedvesebb időtöltése ugyanis a versfaragás volt. Német nyelvű kötetét *Traumbilder (Álomképek)* címen 1846-ban jelentette meg, még hozzá saját költségén, hiszen igen jómódú orvos volt. A Landerer és Heckenast nyomdában adták ki a kötetet, 98 német

nyelvű verssel. Az ajánlásból látható, hogy a jeles orvos zenészekkel is ápolta a barátságot, hiszen a kötetet Sigismund Thalbergnek ajánlotta.

Külföldi szakmai tanulmányútján is inkább a költészettel foglalkozott, mint az orvostudománnyal, az utazása köz-

Bakody Tivadar

„Német nyelvű kötetét *Traumbilder (Álomképek)* címen

1846-ban jelentette meg,

még hozzá saját költségén,

hiszen igen jómódú orvos volt.

A Landerer és Heckenast nyomdában

adták ki a kötetet,

98 német nyelvű verssel. ”

ben írt verseket foglalta össze ebben a kötetben. Érthető tehát, hogy közös érdeklődésük miatt Petőfivel szoros barátságba keveredett — mint Kacziány írta: „egyik legkedvesebb barátja volt, kivel 1846-47-ben igen sok időt töltött együtt.”

Bakody elbeszélése szerint Petőfi „elismeréssel nyilatkozott” a verseiről, a *Mi hárman* című költeményről azt mondta, hogy „ezt irigyli Bakodytól”. Kacziány lefordította atyai barátjának

„Már Kacziány megállapította, hogy a versek tiszta formában, jó zenei érzéssel, rímekkel készültek, de nem eredetiek.

Heine, Lenau és Petőfi hatása érezhető bennük.”

ajándékképpen a kötetből azt a négy verset, amelyik legjobban tetszett neki. Köztük van a *Mi hárman* is.

Már Kacziány megállapította, hogy a versek tiszta formában, jó zenei érzéssel, rímekkel készültek, de nem

eredetiek. Heine, Lenau és Petőfi hatása érezhető bennük. A költészet szeretetén kívül tehát a népdalok is összekapcsolták a két barátot.

Bakody Tivadar jellemzéséhez hozzátartozik az is, hogy szabadkőműves volt. Győrött született 1825. május 4-én és Budapesten halt meg 1911. március 29-én. Édesapja, Bakody József természetgyógyász volt. Bakody Tivadar eredetileg a pesti egyetemen a szabad művészetek és a jogtudomány szakot látogatta. A szabadságharcban kapitányként vett részt Görgey táborában, ezért később tanácsosnak látszott elhagynia az országot. Bécsben és Lembergben folytatta megszakított tanulmányait. 1850-ben kezdte meg a bécsi orvosegyetem látogatását, majd Lembergben tele-

pedett le. Svéd tapasztalatok alapján gyógytornacsarnokot építtetett. 1860-ban lett a természetgyógytan magántanára, s csak 1861-ben térhetett haza.

Kacziány nemcsak apai barátjaként tisztelte Bakody Tivadart, hanem a szabadkőműves páholyban „testvéreként” is. Ugyanis Kacziány szintén szabadkőműves volt, a pesti Szent István Páholy tagja, akárcsak Bakody.

Bakody a budapesti orvosegyetemen 1873-tól 1905-ig töltötte be Európában elsőként a hasonszervészet rendkívüli tanárának feladatát, egyben a Bethesda és a Rókus Kórház főorvosa is volt. Semmelweis Ignác tanait népszerűsítette, az akkoriban elhanyagolt testedzést felkarolta. 1863-ban az ő kezdeményezésére és elnöklése alatt alakult meg a Pesti Tornaegylet. A *Hasonszervi Lapok*at is elsőként ő szerkesztette 1873 és 1875 között. Számos könyv és cikk fűződik a nevéhez ebből a tárgykörből.

A pesti Szent István Páholy volt az első magyar nyelven működő páholy. Már a XVIII. században Kazinczy Ferenc felvetette azt a gondolatot, hogy magyar nyelvű páholyokra van szük-

Bakody Tivadar József (1825 — 1911)

I. **Mi hárman**

A völgyben nyíló kis virág
Lelkében álmok rajzanak, —
Az ott — Te vagy.

Rajt hímes pillangó piheg
Az édes kelyhet élvező, —
És ez, — ez ő!

Szomorú fűz rájok hajol,
Oly bánatos, oly elhagyott, —
S ez — én vagyok.

II. **Szerelmi versek**

A bérci sas meghallá
A csalogány dalát,
S komoly, rideg valóját
Szerelem járta át.

S mely úgy vonzó, utána
A zöld erdőbe megy,
Elhagyva bérci fészket;
Lehetetlen lesz a hegy.

Azóta ott liheg fenn
A nagy fák tetején.
A csalogány Te vagy, lány,
A sötét sas meg én.

III. **Néma hódolat**

Minden hely csak Téged ékít,
Minden virág Tenéked nyit csak,
Minden csillag Rád szórja fényit,
A szívek mind Érted dobognak,
Neked hódol mindenki, lány,
Csak egymagam vagyok talán.
Ki mondani mégsem merem:
„Óh... én... Önt... szeretem...”

IV. **Miért?**

Ha csókolak, mért hallgat a dal?
Óhajtod tudni, drága angyal?
A lepke kérdd: mért hallgat ajka,
Míg a virágot csókolgatja.

Mit nézek szép ég-kék szemedbe
Oly mélán, olyan önfeledve?
Az énekes pacsirtát kérdd Te,
Mért röppen úgy az égi kébbe?

Kérded, mért tör ki zengő ajkam
Hol búskomor, hol vidám dalban?
Oh, ha forró szívemre zárlak
Néked tanulom a dalt, Néked.

ség, de ezt akkor még nem sikerült elérnie. A Szent István Páholy tagjai öntudatosan hazafias érzelműek voltak. A német nagypáholy azt követelte tőlük a hivatalos elismerésért, hogy szüntessék be magyar nyelvű működésüket. A másik követelésükbe, a vallási kérdések mellőzésébe könnyedén beleegyeztek, de a német nyelv bevezetésébe már nem tudtak. Inkább az egész páholy megszüntette működését.

A Szent István Páholy tagjainak legtöbbje tevékenyen harcolt a szabadságharc idején, akárcsak a többi páholy tagjai. Ezek a tagok határozták meg a páholy öntudatos, hazafias légkörét, harcoltak az emberiségért, a haladásért és a tudományosságért. A páholy összejöveleim művészeti, filozófiai, történelmi, biológiai és szabadkőművesi tárgyú előadások hangzottak el.

Ennek a páholyoknak számos orvos tagja is volt. Szontágh Ábrahám és Szontágh Miklós már kezdetől fogva szerepelt a tagok sorában, 1872-ben Balogh Tihamér csatlakozott hozzájuk. Később Karl János, majd 1887-től Uhrik Nándor gyakorló orvos neve is megjelent a névsorban.

Bakody Tivadar 1872-ben lett tagja a Szent István páholyának, amelynek csakhamar főmesterévé választották. Ez is bizonyítja, hogy milyen szeretetreméltó egyéniség lehetett. Főmesterként *Filozófiai és lélektani megjegyzések* címen tartott előadást. Hatékony vezetésének köszönhetően főmestersége idején megsokszorozódott a taglétszám, ezért hálából örökös tiszteletbeli főmesterüké választották.

Ezek a kitűnő páholytagok a szabadkőművességen kívül a „profán” életben is elveikhez méltóan működtek. A szabadkőművesi összejöveletek csak új lehetőséget biztosítottak számukra, hogy eszméiket szolgálják. A sok nagy-szerű orvos örömmel találkozott, hogy kicserélje gondolatait, ezért 1892. június 21-én külön szabadkőműves orvosi kongresszust rendeztek.

Petőfi Sándor és Bakody Tivadar barátságát, amelyre most derült fény, a költészet és a népdalok szeretetén túl az eszmei azonosság is meghatározta. A kitűnő orvos egyike volt azoknak, akik Petőfi barátai közül később szabadkőművesekké lettek.

Berényi Zsuzsanna Ágnes

Jegyzet

Ki nem ismerte a kedves, rendkívül szeretetreméltó dr. BAKODY TIVADAR homeopatha orvost, egyetemi tanárt, az alapos tudóst és vidám társalgót, hű barátot és gyöngéd családapát, Bakody Amanda Csiky Gergelyné édes atyját. Innen-onnan negyedszázadja borul sírjára a hant, korábban, mint kellett volna, azonban midőn Koppenhágában egy orvosi kongresszuson részt vett, társaságban élénk beszélgetés között haladva, nem vette észre, hogy egy kerékpár űrült nyargalással hajt neki s midőn elgázolva, föl akart kelni, vette észre, hogy egyik lába eltört. A betegség elhatalmasodott rajta s az erőteljes férfiú árnyéka lett önmagának. Nem sokára aztán elment — örökre.

Ha ezt mások is tudják, azt nem, hogy Petőfiben egyik legkedvesebb barátja volt, kivel 1846-47-ben igen sok időt töltött együtt. A vagyonos fiatal Bakody akkor tért vissza külföldi tanulmányútjáról, hol azonban inkább a költőket, mint a doktorok módszereit tanulmányozta. Ez utazásáról egy csomó lírai verset hozott haza, melyeket aztán Pesten, saját költségén Landerer és Heckenast nyomdájában kinyomatva s a nagy zongora-művésznek, Thalberg Zsigmondnak ajánlva, kiadta s barátai között szétosztotta. A német kötet címe „*Traumbilder*” (*Álomképek*) s 98 költeményt tartalmaz, megjelent 1846-ban. Mint az én kedves atyai barátom, a szerző maga beszélt el nekem, Petőfi azt mondta a „*Mi hárman*” című költeményről, hogy ezt irigyli Bakodytól, egyébként a többiről is elismeréssel nyilatkozott. Körülbelül negyven évvel ezelőtt, kedves meglepetésül atyai barátomnak lefordítottam a fentebb olvasható négy költeményt és megküldtem neki. Igen kedves levélben köszönte meg a figyelmet.

A költemények, mind tiszta formában, igen jó zenei érzéssel és rímekkel írvák. Eredetiségük nem sok, Heine, Lenau és Petőfi érzik ki belőlük, a tárgyakat és a verselést tekintve. Talán van e négynél szebb is a kötetben, nekem ezek tetszettek legjobban.

(A VÉN SAS 1880-tól 1915-ig egyik írói álnevem volt.)

Kacziány Géza

OSZK Kézirattár V339/75/1965. Fond 57/182 Gépirat

Fordította: Vén Sas

A karácsony üzenetei

Jókai Anna adventi köszöntője a Petőfi Irodalmi Múzeum 2002-es évbúcsúztató estjén

Kedves Barátaim!

Örülök, hogy ilyen sokan vagyunk. Ilyenkor karácsony előtt csaknem mindenkit elkap az a láz, sürgősen venni kell, pótolni kell, írni kell, telefonálni kell, menni kell, kockázatos ilyenkor rendezvényt tartani. Szép, hogy mégis ennyien összejöttünk.

Amikor erről a közelgő ünnepről van szó, akkor bennem mindig felmerül az a gondolat, hogy igazából tudja-e az ember, hogy mit kellene ünnepelnie. Emlékszem a gyerekkorom karácsonyaira, amikor még én is elhittem, hogy egy szőke kisgyermekről van szó, aki bölcsőben fekszik, akit kedves, édes szavakkal magunkhoz csalogathatunk, éneklünk hozzá, azután elmúlik néhány nap és elfelejtjük. Volt ezekben a régi karácsonyokban valami, egy kicsit különdleges, csillámporos, olykor megtévesztő, de mégiscsak karácsony volt, és mégiscsak a megszületetnek az életéhez kötődött. Azután módomban volt az '50-es évek karácsonyszemléletét is végigszenvedni. Az én generációm közül sokan emlékeznek rá: ez volt a télapósított karácsony. Nem merték nyíltan megtiltani karácsony ünnepét, sem kirádirózni az emberek lelkéből. Megpróbálták valahogy magukhoz idomítani: ez volt a fenyőünnep; időnként a béke ünnepének nevezték.

Aztán megtörtént a rendszerváltás, és most konzumkarácsony lett belőle. Megint csak nem az az igazi, amit vártunk volna. Azt gondolják az emberek, hogy minél többet tudnak vásárolni, minél több ajándékot, sőt a másikon túlvevő ajándékot, annál sikeresebb a karácsony. Sikerünnep lett, hogy úgy mondjam. Ez pedig teljes mértékben ellentétben áll azzal a hatalmas Lénnel, akit mi Jézus Krisztusként szeretnénk megismerni, és akit próbálnánk követni. Megpróbálunk járnunk az Imitatio Christi, a Krisztus követése útján, aminél nehezebb, ugyanakkor megtisztelőbb feladat nincs az ember számára. Akik ma itt összejöttünk, nem a konzumkarácsonyt ünnepeljük. És nagyon hiszem, hogy egyre többen lesznek, akik egyetértéssel Angelus Silesiusszal abban, hogy szülessen bár meg ezerszer Betlehemben a krisztusi gyermek, ha benned egyszer sem születik meg, örökre el vagy veszve. Olyan lehetőséget kapott az ember kétezer évvel ezelőtt, amelyik megadta, hogy a halál birodalmából, a veszélyeztetett teremtés

művéből újra felfelé ívelő pályára léphessen.

Ebben a periódusban egy hatalmas Szakrális Lény megindult és megérkezett ide, erre a kis sárgolyóra, a Földre. Önként jött, nem kényszerítette senki, elmehehetett volna a világ sorsa mellett, hagyhatta volna, hogy tovább süllyedjen az ember. Itt járt közöttünk, sokszor beszéltünk már erről a szenvedéstörténetéről. Talán fel sem fogjuk egészében, hogy amikor a gyermek Jézust látjuk és a születését ünnepeljük, már akkor valahol megszületik az emberben a tudat, hogy el fog jönni a Húsvét, ami a halálon keresztül vezet a feltámadásba. Mérheterlen szenvedés az, amire ez a Lény köztünk jött.

Akik ma jelen vagyunk ebben a teremben, gondolom, nincs közöttünk egy sem, aki nem szenvedett még az életében. Ez lehet lelki szenvedés, lehet testi szenvedés, lehet a kettő együtt. És ilyenkor semmi nem ad erőt, talán csak azoknak a szeretete, akik körülvesznek; de semmi más nem ad metafizikai erőt, mint az, hogy felidézük magunkban azt a végtelen szenvedést, amit bűnök nélkül vállalt Jézus az emberért. Ez a szenvedés, drága barátaim, nemcsak addig tartott, amíg megostorozták, kicsúfolták, nemcsak addig tartott, amíg a legszörnyesebb kínhalált végig kellett élnie, hanem abban a pillanatban kezdődött, amikor ez a hatalmas, kozmikus Lény valahonnan a csillagövön túlról elindult erre az útra. Egy szellemi lénynek nincs teste. Nem tudja, mi az, még akkor sem, ha Isten. Nem élt még benne. Megérkezik, beköltözik a legtisztább emberi alakba a krisztusi lény, a jézusi organizációba. Gondolják el, hogy amikor azt a kisgyermeket látják, egy óriási szellem zsugorodásának az eredményét látják, amely beprézelte magát ide köztünk, emberré. Azután felnőve, megtapasztalva ezt az emberi világot újabb szenvedés éri, mert látnia kell azt, amit mi is nagyon gyakran látunk: hogy mivé vált a teremtés. Látnia kell a pénzváltók, a farizeusok, a megkövezők világát, a tevehajcsárok durvaságát. És végül vállalnia kell azt, amiért jött.

De ilyenkor karácsony táján még nem gondolunk a szenvedésre, ilyenkor tiszta öröm van az ember szívében, a karácsony családi ünnep. Családi ünnep is — teszem hozzá. A legnagyobb félreértelmezése

volna a karácsonynak, ha úgy gondolnánk, hogy az a fontos: mi, akik egy családot alkotunk, zárkózzunk be, húzzuk le a rolókat, és együtt legyünk karácsony este. Addig, amíg Krisztus meg nem jelent a világban, a szeretet a vérséget összekapcsoló érzés volt elsősorban, a vér, a törzs dominált. Ő pedig az egész emberiségért jött. Nem azt prédikálja, hogy töröld el az apád és anyád iránti szeretetet, hogy ne törődj a kölykeiddel. Betölteni jött a törvényt, nem pedig megsemmisíteni. Kiszélesítette a kört, ami azt jelenti, hogy aki valóban megpróbál Krisztusban élni, az nem tud a világnak olyan távoli csücskére tekinteni, ahol ne érezne azt, hogy egy az emberek közül, és hogy van egy tiszta, soha meg nem alázott testvériség. Ezt jelenti voltaképpen a krisztusi gondolat.

Az advent pedig a várakozás időszaka, aminek a legutolsó hete a legteljesebb magány hete. Ilyenkor a legsötétebb a Föld, arra várunk, amikor ez megfordul. Ebben a sötétségben kellene, hogy a lelkiünkben szülessen meg az a Valaki, akit várunk. Ebben a magányban, a magány megpróbáltatásában még jó angyalunk sem segít, mindenki félrevonul. A saját akaratunkból és a saját szabadságunkból várjuk a karácsonyt. Azt mondtam, hogy nemcsak családi ünnep, de ezzel ugyanakkor nem vitatom el a családoknak azt a boldog együvé tartozását, ami karácsony este megmutatkozik. A karácsony egyrészt a legszemélyesebb emberi ügyünk, mindenkinek a magáé. *A lehetőség* megteremtődött, de hogy megváltódik-e az egyes ember, az saját magán is múlik: amikor az ember kimondja ezt a mondatot, amelyik oly titokzatos és oly misztikus, hogy „éljek, nem én, hanem Krisztus énbennem”. Másrészt azt is mondja ez a Lény, hogy „ahol ketten-hárman összejönnek az én nevemben, én ott jelen vagyok”. Tehát ez a legnagyobb közösségi ünnep is. *A kettő együtt*. Ezt hozta meg a krisztusi születés.

Hozott még valamit, ami nekem emberi és írói vezérfonalam lett a hosszú évek alatt: meghozta az életünkben mind a mai napig érvényesen a mérleg nyelvének igazságát. Ma sokat kérdezzük, sokféle igazság, látszatigazság ütközik egymással, indulatok, dühök csapnak össze. Vannak néhányan az értelmiségiek közül, akik azt mondják, hogy nincs a világban mérték,

nincs már többé egy abszolút erkölcsi középpont, amihez igazodjék az ember. Én ezt nem hiszem. A mérleg nyelve megmutatja, hogy a táncoló serpenyők közül honnan lehet várni az igazi segítséget. A karácsony azt is jelenti, hogy amikor majd a szociális igazság fog az emberek között uralkodni, akkor ez a krisztusi igazság lesz. Ő a Nagy Reformátor, a világreformátor. Ha van a világban globalizáció, az lesz az igazi, amit nem fogunk megérni, kedves barátaim, de megvalósul egyszer. Amire Vörösmarty azt mondta, még a téboly óráin is felülemelkedve: „lesz még egyszer ünnep a világon”. Amikor a bölcsesség bolygóját áthatja a szeretet lehelete, és az a köntös, amit nem szakítottak szét, csak kockán kisorsolták, a krisztusi köntös fogja az egész Földet beborítani.

Nagy ellenfele ma a szeretetnek a világban nemcsak a gyűlölet, hanem a teljes fásultság. Az embertársaink nagy része fásult. Nem gyűlölködik, már arra is fáradt. Fásultan néz körül, éli egyik napról a másikra a maga vegetatív életét, megszületik, majd elmegy innen, és mindez úgy történik meg, hogy némely szegény kis emberkének a sírjára azt írhatnánk, amit egy ökörnek a sírjára is ráírhatunk: éltem, ettem, ittam, gyönyörködtem, felfordultam. A krisztusi embernek nem ez a sírfelirata, hanem az, hogy valami felé megyünk, valamiért jöttünk, valami feladatot teljesítünk, s van a mérlegnek nyelve. A működés itt van, az ítélet odaát, de van ítélet. Nem olyan ítélet, amelyik egyik napról a másikra sorvasztja el a másik embert, nem is olyan, amelyik erőszakkal akarna a másik ember életébe beavatkozni, hanem amelyik igazságot tesz. Addig bizony el kell viselni, hogy sokszor lemosolyogják az embert, lemosolyogják azt, aki úgy véli, hogy ami örök, azt nem lehet elpusztítani, és próbálja ezt az örökkévalót a jelenben elhelyezni.

A karácsony a magányosoknak nagyon nagy próbatétel. Nekem is volt régebben magányos karácsonyom. Onnan tudom, hogy annál nincs nehezebb. Akkor semmi más nem segít, csak ha arra gondolok, vannak még sokkal nyomorultabbak nálam; ha az ember nem felfelé tekint, hanem lefelé néz, hogyan él az emberiség. Kellene, hogy minden családban égjen egy gyertya azokért, akik egyedül vannak. Addig pedig hadd mosolyogjanak azok, akiknek mosolyogni való kedvük van. Mi viszont ne sírjunk, mert örömmel következik. Azt kérdezik sokan, hogy tudós, okos, egye-

temet végzett ember, felvilágosodott művész hogyan hihet, hiszen a hit és a tudás össze nem egyeztethető fogalmak. A harmadik évezred éppen azt fogja megmutatni, hogy ez a kettő szorosan összetartozik. Kérem, hallgassák meg a *Bölcsek és pásztorok* című igen rövid esszémét *A töve és a gallya* című kötetből:

„Honnan tudták, honnan a bölcsek, és honnan a pásztorok, hogy ki az, aki megszületett, és miért éppen ők, ők először a nagy sokaságból? És miért nem valaki más? Nézzük meg az evangéliumokat. Márk a születés misztériumáról titokzatosan hallgat. Máté evangéliuma a bölcsekről beszél, a napkeletiekről, akik a csillagkonstellációkból számították ki, hogy az idő beteljesedett. Lukács viszont a pásztorokról szól, akik megkapták a hírt angyali kinyilatkoztatásban. János a legmagasabb szakralitás nyelvén összefoglal: kezdetben vala az Ige, és az Ige testté lőn, és az Ige közöttünk lakozik. Ez már egy újabb fok, ez már a beavatottság foka. De addig nézzük meg Mátét és nézzük meg Lukácsot. Hogyan van ez? Hát mese az evangélium? Pontatlan dolgokat közöl? Az egyikben azt mondja, hogy a pásztorok mentek oda, a másikban azt mondja, hogy a bölcsek? Mert mindannyian odamentek, csak hogy a bölcsek valóban a saját eszük-ből számították ki, hogy bekövetkezett a földtörténetnek ez a döntő fordulata, a pásztorokkal pedig a kegyelmes kinyilatkoztatás közölte, de mind elindultak és ott voltak. Ott voltak azon az egykori helyen, ahol — és olyan jól tudták ezt a régi festők — mindig, mindig a bölcsőből jött a fény. Kérem, nézzük meg a reprodukciókat, nincs olyan festmény, ahol külső fény világítaná meg a születés misztériumát. Hiszen a világ világossága érkezett el. Ezek a művészek még tudták. Jaj, mit tudunk mi, mai művészek? De mit fogunk tudni, hogyha nemcsak az eszünkre, hanem egy kicsit a szívünkre és a sugallatainkra is hallgatunk! Igen, ott voltak a bölcsek és a pásztorok. Találkoztott a tudás és találkozott az egyszerű, naiv érzélem. Hát csak a mi fejünkben nem találkozhat?

Nem könnyű a tanítványnak, ha felismeri a mesterét, mert akkor bizony követni kell, nem dicsérgetni, a szavait szajkózni, nem kisajátítani, nem megszarolni, nem kihasználni őt, nem üzleti partnernek tekinteni, mint ahogyan ma gyakran divatos, hanem követni. Ki-ki ahogyan képes rá. A bölcsek módján, elsősorban az eszével,

vagy a pásztorok módján, elsősorban az érzéseivel. De egyszer talán a kettő szintézisében, egész lényünkkel végre. Mert a Gyermekek körül semmi sem véletlen, a köréje gyűlt társaság sem az. A krisztusi impulzus megérkezett és a kor legokosabbjaihoz és a kor legegyszerűbbjeihez fordult a híradással. Jött a végtelen csillagövön át kettős megváltó erővel: a világfelismerés és a világszeretet sugallatával, és azt mondja, hogy ugyanazt az Istent kell felragyogtatnunk agyunkból, mint a szívünk-ből. Mégis tapasztaljuk, hogy mai jelenünk a pásztorokat lemosolyogja, és a mai bölcseket igyekszik kivetni a tudósok közül, kivetni a kasztból. Megteheti, mindenkinek szabadságában áll a szabadságát rosszul használni. Butának nyilvánítani a gyermeki tisztát és örülni a túlgondolót. A látszatra fentiek között ma a gőg uralkodik, a valóban lentiek között pedig sajnos a megrögzöttség; amott az alázat hiányzik, imitt a szellemi kíváncsiság. Fájdalmas dolog ez. Krisztus ezért akiknek hírt adott, felelősséget is adott. Akik akkor a többiek helyett is, szinte a többiek képviselőként először megláthatták és találkozhattak vele, és azok utódainak, akik mi vagyunk, ma sincs mentségünk. Sem a gyávaságra, sem a lustaságra, sem a közönyre, a hírt szelvényben-hosszában terjeszteni kell. Kopogtatni, sőt dörömbölni, dörömbölni az ajtókon, mindenki ajtaján. A heródesekén, a farizeusokén, az átlás-tudókén is. Mert végső soron senki sincs kizárva, mindenki fogadhat. Krisztus óta az emberen múlik legnagyobb mértékben ezzel a kegyelemmel. Tudni, amit hiszünk, és hinni is azt, amit tudunk már. Az új évezred ezt várja tőlünk. Én azt hiszem, hogy a *pásztorlelkű bölcseké a jövő.*”

Nem tudok kellemes karácsonyt kívánni, mivel a karácsony nem kellemes. Kellemes egy pezsgőfürdő, kellemes egy feketekávé, a karácsony nem kellemes. Azt sem tudom mondani, ami amerikanizált formájában oly természetes: Merry Christmas, a vidám karácsony, a boldog karácsony. Nem biztos, hogy mindenkinek boldog a karácsonya. *Áldott* karácsonyt kívánok, mert az áldás mindenhol megszületik, a nyomorultak között is, a szerencsések között is, azok között is megszülethet, akik se nem tudnak, se nem hisznek. Ezt az áldást kívánom Önöknek, türelmet, szeretetet a jövő évre és minden elkövetkezendő évre, amit itt ad nekünk az Isten a Földön.

Krúdy és a nők, meg Krúdy, no meg a nők...

Fráter Zoltán dokumentumjátéka a Felolvasó Színpadon

Akik megszokták-megszerették a Petőfi Irodalmi Múzeum Felolvasó Színpadának *Költők és műsák* sorozatát, most örömmel sóhajthattak fel, ugyanis egy kicsit hosszabbra nyúlt pauza után 2002. február 19-én a „pimesek” és a színészek régi-új darabjal örvendeztették meg a nagyjérdeműt. Fráter Zoltán Krúdy Gyula levelezése és művei alapján összeállított, *Szerelmi levelező* című dokumentumjátéka került színre Máté Gábor, Hernádi Judit és Botos Éva előadásában, Faragó Béla zenéjével kísérve. (A rendezői szerepet is vállaló Máté Gábor mellett a színpadra állítás Radnóti Zsuzsa dramaturg és Petrányi Ilona sorozatszerkesztő érdeme.)

Krúdy Gyula szerelmes érzései nagyban eltértek egy korábbi, mondjuk Petőfi által képviselt érzésvilágtól; rá már nem jellemző a kompromisszummentes, az egy irányba ható, az éteri magasságba emelkedő szerelem. Az övé bonyolultabb, akár többirányú is, esetleg végtelenül hétköznapi. Ám ennek ellenére, vagy éppen ezért ropant tanulságos, mélyen emberi, s ezért válik sokszor annyira szimpatikussá.

Míg hőse, Szindbád százhat, öt viszontszerető nővel büszkélkedhetett, addig őrá azért mondták egyesek, hogy nem bírt ennyivel, mert lehet, hogy éppenséggel száznolc nőnemű rajongót tudhatott magáénak. De félretéve a tréfát, Krúdy az az adysan gyötrődő, érzelmeit mélyen átélő, de a külvilágnak szinte semmit, csak az írásain keresztül mutató, nagytermészetű férfi volt, akire ráismerhetünk levelezése és irodalmi művei nyomán is. Az ominózus leveleket és írásokat vette kiindulási pontként Fráter Zoltán is, hogy azokat saját fantáziájával megspékelve megalkossa dokumentumjátékát a nagy utazógavallér-íróról.

Az alapszituáció már előrevetíti a bonyodalmakat: egy férfi, két nő — néha boldogság-forgácsok, egyébként permanens gyötrelmek. Történt ugyanis, hogy Krúdy Gyula — többek közt megromlott házasságától menekülve — 1915 elején beköltözött a körúti Royal Szállóba. Itt ismerkedett meg a tulajdonos feleségével, Várady Gyulánéval és tizenhat éves lányukkal, Zsuzsival. Hamarosan beleszeretett Várady Gyulánéba — akit leveleiben Rezsánnak nevez —, de ez még csak a kezdeti bonyodalom. Az igazi komplikáció akkor következett be, mikor barátságga, majdan szerelemmé mélyült a leánnyal, Zsuzsival kialakult kapcsolata.

Nyilvánvaló, hogy Rezsán előtt duplán titkolnia kellett új érzelmeit, lévén Váradyné vetélytárs és anya egy személyben. A dolgok lassacskán kiderültek, persze Rezsán hallani sem akart arról, hogy lánya egy íróhoz, még hozzá egy „kétes egzisztenciához” kösse életét, akibe — *horribile dictu!* — ő is ugyanúgy szerelmes. A még papíron házas tollforgató dönt: beadja a válópert, és megtervezi Zsuzsi — egyszerre romantikus és szükségszerű — szöktetését. Az anya csellel reagál, s máris megkezdődik a háborúskodás, szöcsaták és valós küzdelmek képében egyaránt.

Eme szokásosnál is pikánsabb szerelmi háromszög csatározásait követi nyomon a színdarab a szállóba költözéssel induló kezdetektől a „nemlétez(het)ő” befejezésig. Máté Krúdyja vívódó figu-

ra, a rezignáltságból kiszakító lobogásokkal fűtve. Énje mintha kettéválna, a művészként öntörvényű író a magánélete útvesztőiben inkább kényszerpályán látszik mozogni. Hős és gyermek egy személyben, gaz csábító és ábrándos kamasz: hangulatáramlataitól indíthatva, befolyásolva.

Hernádi Rezsánja vérbeli nő, bölcsessége ravaszságba hajlik, de esendősége is elkendőzhető. Ereje fogyatkozik, de tartása mindvégig megmarad; pedig valahol tudja, az anyának és a szerelmes asszonynak a viaskodásából — akár egy, akár két személyről beszélünk — senki sem kerülhet ki győztesen.

Zsuzsi lénye talán a legbonyolultabb mindhármójuk közül, bár ez Botos Éva természetes tudását és eleganciáját nem hozza zavarba. A szemünk láttára válik ábrándos kamaszlányból felnőtt nővé, egyszersmind gyakran bölcsőbbé egész környezeténél. Az általa megfogalmazott „ars poetica” már nemcsak a hajdan volt naivitásról vall, hanem bizonyos pikírt bölcsességgel átitatott: „... az élet nem szenvedésre és kínra való, hanem csöndes andalgásra, sütkérezésre és jó emésztésre.”

Természetesen az igazi végszót Krúdy Gyula adja, biztatása öngazolás-önbátorítás is egyben, egy sokat megélt férfi szavait halljuk, egy olyan férfit, akiben a csalódások képei kavarnak a szép emlékek képeivel, de akiben, úgy látszik, sohasem hal meg az örök optimista: „Légy víg, mint én. Hisz senki se veheti el tőlünk azt, ami egyedül a miénk: emlékeinket.”

Unger Zsolt

Kozma Éva rovata

Búcsú két tárlatunktól

„Örökre a Kék Virág lovagja és talán bohóca maradok”

Szerb Antal születésének 100. évfordulója alkalmából emlékkiállítás nyílt a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2001. október 17-én. A látogatók megismerkedhettek Szerb Antal — eddig a kutatás számára is jórészt ismeretlen — hagyatékával. A múzeumunkhoz kerültek kéziratai, könyvtára, családi fotográfiái, személyes tárgyai. A kiállítás készítői nem az író vagy az irodalomtörténészt kívánták a középpontba állítani, hanem azt az emberi, írói karaktert, melynek fő vonása a romantikus „könyvembség”. A vendéggöyvi bejegyzések tanúsítják, hogy a látogatók nagyon jól megértették ezt a törekvést. A kiállítás készítői: Petrányi Ilona, Kemény Gyula

Vélemények a kiállításról:

Izgalmas emberi, írói lénye örökvarázsú, köszönjük ezt a meglepően hű és kultúrtörténetileg jelentős kiállítást.

Révész család

Közel áll hozzám Szerb Antal Itas és holdvilág című könyve, megdobtam a szírem, amikor megláttam a kiállítás részleteit a könyrből. Megható, élménydús kiállítás, köszönöm, hogy itt lehettem!

Ilyés Edit

Köszönet ezért a szép, gondosan összeállított és nagyon megható kiállításért.

Erős Georgia (California)

Érzékeny ember csodálatos létélménye a világról. Köszönet érte.

Némethné Kapus Krisztina

Véletlenül jöttem be, persze semmi sem véletlen. Mint kulturális szerkesztő nézelődtem, és mint magánember sírást visszafojtva rendültem meg, ez a romantikus ember sajátja. Köszönök mindent, Szerb Antal kezét is csókolom a szellemvilágban.

Szerényi Gábor

Végre meghapta azt az elismerést, ami már kb. 60 éve megillette volna. Balogh A.

Még sohasem láttunk Szerb Antal-kiállítást!

Köszönjük! Nagyon tetszett! Két joghallgató

É kiállítás megtekintése és tanulmányozása által — miként reméltem

— sok vonatkozásban sikerült kiegészítenem ismereteimet Szerb Antaltól, egyik kedvelt irodalmáromról. Mily nagyszerű regényekkel, műfordításokkal és tanulmányokkal gazdagíthatta volna még irodalmunk tárházát, ha az emberi gonoszság nem végezt volna vele is oly fiatalon és méltatlanul. É kiállítás méltó emléket állít életművének és tragikus sorsának, köszönet a kiállítás létrehozásáért.

Domokos Inre BLM-CK.MC klubvezetős, tag

Tanár vagyok, s csodálom, bámulom Szerb Antalban a tudós tanárt, az író. Vajon hogy csinálta? Hogy volt ereje, ideje, hogy tanársága mellett alkosson? A tehetsége — kétségtelenül. De lehetett valami más is. Jó lehetne e titkot megfejteni...

Őszinte tisztelettel a nagy példakép előtt: Plató Hona Ágnes

Szerb Antal emléke, — ezzel a nagyszerű kiállítással talán újra olvasóvá nevel bennünket.

Dr. Zona Istrán

„Rejtett bánat”

Emlékkiállítás Vajda János születésének 175. évfordulója alkalmából.

Tárlatunkon bemutattuk a költő hagyatékából ránk maradt néhány tárgyat, kéziratait, egy-két bútordarabot, könyveket, festményeket. Megidéztek az ifjú költőt, aki a márciusi ifjak köréhez tartozott, majd a politika felé forduló újságíró. Olvashattuk csodálatos verseit, megjelent a kitűnő vadász alakja is. Romantikus szerelmének, megjelenet a kitűnő vadász teret szentelt a kiállítás. A látogatók kedves kis ajándékkal távozhattak: könyvjelzőn a *Hűsz év múlva* és *A váli erdőben* című verseket vihették magukkal.

A kiállítás készítői: Kovács Ida, Kemény Gyula

Néhány vélemény a vendéggöyvből:

Katartikus hatású a Vajda-szoba. Idézi egyszerre az íróval a hort, a hor viszonyulását Vajdához. Illetett és ilhető a kiállítás. Hazamegyek és előszem a Vajda-kötetet. Köszönettel:

Tóth Bertalanné

Vajda János egy igazi zseni volt, lángoló tehetség! Gratulálok és köszönet a szép és jó hangulatú kiállításért! Érdemes Váiba kírándulni, az erdő valóban csodálatos. Abban a kis házikóban láttam Vajda János bölcsőjét is.

Bertalanné

Nagyon-nagyon kedves, szép érzelmeket keltő kiállítás! Kár, hogy Vajda is „elfelejtődik”, iskolai tananyag marad, holott érzései, gondolatai nagyon is aktuálisak. Pl: Credo.

Galántai Erzsébet

A Vajda János Újreál Gimnáziumból jöttünk, a kutató munkánk miatt, nagyon sok mindent megtudtunk Vajda Jánosról, ami nagyon szép és érdekes volt.

Godó Virág, Wittman Bea, Barta Zsófia

Okos ötlet a sok versrészlet a mennyezetben, hisz egy költőnek ez a lényege. A többi körités, magyarázat, szín, hangulat.

Bódi Pálné

Valóban „rejtett bánat” ez a kiállítás. Remélem, többen is előveszi e kiállítás kapcsán a költő verseit.

Pintér Margit

A váli erdészház után jó volt látni ezeket az emlékeket Vajdától.

Egy keszthelyi tanárú

Sok minden újat tudtam meg, az eddig is szeretett költőmről.

Merteni Tibor

Örülök, hogy az irodalom eme nagy egyénisége életébe és munkásságába bepillantást nyerhettem.

Tóth Éva

A kiállítás anyaga szakzerű tervezést és esztétikus kivitelezést igényel. Igen jól sikerült! Köszönet érte.

Tiboldi Katalin

Öröm a szöpre, jóra emlékezni, — segít a mában élni!

A Lyon-i Francia- Magyar Baráti Egyesület könyvtárosa

Köszönjük a különleges kiállítást, élmény volt!

Knáb Krisztina, Réti Endre

Mándy mozi

Emlékiállítás az író születésének 85. évfordulójára

2003-ban ünnepeljük Mándy Iván születésének 85. évfordulóját. A Petőfi Irodalmi Múzeum és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye közös kiállítással és ehhez kapcsolódó rendezvénysorozattal készül e jubileum megünneplésére. A kiállítás a Budapesti Tavasz Fesztivál keretében, 2003. március 24-én 17 órakor nyílt meg.

Irodalmunkban több író is szokás Budapest írójaként számon tartani, több korszakban főszerepet kapott a főváros számos író számos művében. A magyar írók közül sokan és sokféleképpen szerették Budapestet, ám kevesen vannak, akik annyira egyé váltak volna a várossal, mint Mándy Iván. Egész életét a fővárosban töltötte, a legtöbb időt ezen belül egy jól körülhatárolható területen, a Józsefvárosban, a Teleki tér környékén. Műveinek színtere szinte minden esetben a főváros, legyen szó akár gyerekeknek szóló regényről, novelláról, hangjátékról, hosszabb vagy rövidebb prózai műről. A könyvbeli terekkel, utcákkal, házakkal, udvarokkal és az ott élő figurákkal kialakított bensőséges viszony az alapja Mándy világának. Műveiben a város valóságos képe az álom és a fantázia világával fonódik egybe. Kedvelt helyszínei, az utca, a tér, a presszó, a cukrászda, a mozi

vagy éppen egy futballpálya, egy vasúti kocsi; alakjai, a nagyvárosban élő kisemberek, mind-mind valóságosak s egyben szürreálisak, egy már-már abszurd világ elemei. Részesei egy „filmnek”, melynek két állandó főszereplője van: egy író és egy város, Mándy Iván és Budapest.

A kiállítás Mándy Budapestjét és a talán „legbudapestibb” írókat mutatja be. Az író halála óta ez a kiállítás az első reprezentatív esemény, melyben méltó emléket kívánunk állítani a huszadik századi magyar prózairodalom e rendkívüli tehetségű alakjának.

Az évfordulóhoz kapcsolódóan több rendezvényre is sor kerül, kihasználva a két intézmény közelségét, adottságait és lehetőségeit. *A város mint színtér a mai magyar irodalomban* — *Mándy Budapestje* címmel irodalmi estet tartunk kortárs írók közreműködésével. A gyerekeknek filmdelutánokat szervezünk a FSZEK Sárkányos Gyerekkönyvtárában, ahol a Csutak-regényekből készült filmek és az azt követő beszélgetések a gyerekeket is megismerkedtetik az író világával. Tavasz végén pedig irodalmi focibajnokságot rendezünk írók és színészek között *Mándy-kupa* címmel.

Pádár Eszter

Egy kortárs költői csoport jelenléte

Kovács Endre fotóművész képei a Kilencek költőiről

Kilencek címmel fotókiállítás nyílt a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2003. március 6-án. A képeket Kovács Endre fotóművész készítette néhány éve Szigligeten a költőcsoport tagjairól, akik először 1969-ben jelentek meg együtt az *Elérhetetlen föld* című antológiával, amelyhez Nagy László írt előszót.

Azóta együtt is, külön-külön is a kortárs irodalom legjobbjai között tartjuk őket számon, erre bizonyoságul elég a névsort idéznünk: Győri László, Kiss Benedek, Konczek József, Kovács István, Mezey Katalin, Oláh János, Péntek Imre, Rózsa Endre, Utassy József. Az „elérhetetlen föld” jelképpé, státusszá, paradigmává vált a magyar irodalomban. Az első kötetet még kettő követte azonos címmel 1982-ben és 1994-ben. A költőcsoport tagjai jelentős szerepet töltenek be mint folyóirat-szerkesztők, kiadók, diplomataik.

Kovács Endre fotóművész sokáig Svájcban, illetve Franciaországban élt és dolgozott. Jónéhány egyéni kiállításon és két önálló fotóalbumban jelentek meg lírai hangvételű fotói 1996-ban és 2001-ben.

A mostani kiállítást Vasy Géza irodalomtörténész nyitotta meg, akinek *A Kilencek* című tanulmánykötete nemrég látott napvilágot a Felsőmagyarország Kiadó gondozásában. A tárlaton a látogatók belelapozhatnak a költők eddig megjelent könyveibe, és portréjuk mellett elolvas-

hatják vallomásukat, amelyek közül itt Kovács Istvánt idézzük.

De léteznék-e?

1965. november végén írtam első versemet, s utána lázas révületben még néhányat, abban a tudatban, hogy az alkotás számomra váratlan szürrealista pillanatai majd kimaradnak életem időszámításából. Vagyis, hogy egy-kettőre elmúlik a teremtés majdhogynem önkívületi állapota, s legfeljebb csak a szellem és az érzelm váltólázának melankolikus emléke marad meg bennem. Nem így történt. Zsengéimet olvasta Kiss Ferenc irodalomtörténész, s igazi meglepetésként magabiztosságra sarkalló ösztökélést kaptam tőle: beajánlotta őket Ilia Mihálynak. Ő közölte le életem második versét — *1945. VIII. 19.* — a *Tiszatáj* hasábjain. Ez a születésnapomra váratlan szürrealista pillanatai majd kimaradnak életem időszámításából. Vagyis, hogy egy-kettőre elmúlik a teremtés majdhogynem önkívületi állapota, s legfeljebb csak a szellem és az érzelm váltólázának melankolikus emléke marad meg bennem. Nem így történt. Zsengéimet olvasta Kiss Ferenc irodalomtörténész, s igazi meglepetésként magabiztosságra sarkalló ösztökélést kaptam tőle: beajánlotta őket Ilia Mihálynak. Ő közölte le életem második versét — *1945. VIII. 19.* — a *Tiszatáj* hasábjain. Ez a születésnapomra váratlan szürrealista pillanatai majd kimaradnak életem időszámításából.

Első novemberi verseim közül csak a *Robespierre* került be az *Elérhetetlen föld* című antológiába. Pontosabban annak négy sora — az eredeti húszból. Hogy a többi fölösleges, arról költőtársaim győztek meg, akik 1966 szeptemberében meghívtak egy szellemi vállalkozásba. Antológiát állítottak össze, saját esztétikai és etikai elveik szerint — a megjelenés csekély esélyével és reményével. A kötetbe bevá-

logatott versek mindegyikét megbeszéltek, elemeztük, értékeltük. Róluk vitázva esetenként a durvaságig kíméletlenek voltunk egymáshoz. A jó verset mindenek fölött való értéknek tartottuk. A rosszak émelítettek, dühítettek, elkeserítettek.

Az általunk válogatott és szerkesztett antológia kiadásáért folytatott megalkuvást nem ismerő küzdelem éveit alatt belénk ivódott az *Elérhetetlen föld* minden költőjének. Mintha mindegyikükért kizárólagos szerzői jog illetett volna meg közülünk mindenkit. Mintha mindegyiket egyetlen költő írta volna. Emiatt az író-olvasó találkozókon mindig mindegyikünk szerepelt... akkor is, ha csak egyikünk-másikunk volt testi-lelki valójában jelen. Mert könyv nélkül tudtuk egymás verseit.

Az *Elérhetetlen föld*, több mint három esztendői harc után, 1969 decemberében jelent meg. Azóta krisztusi emberöltő telt el. Az 1960-as években született verseinket olvasva ma két dolog döbrent meg. Egyrészt az, hogy évtizedek múltán is mennyire jók... Másrészt az, hogy kritikusaink, esztétáink, irodalomtörténészeink számára — tisztelet a kivételnek — néhány év múltán, mintha nem is léteztünk volna... Mintha nem is léteznénk... Szerencsére — hogy az antológiánk előszóiróját, Nagy Lászlót idézzem — „...csak a vers a fontos...”

Benkő Andrea

A Petőfi Irodalmi Múzeum legújabb kiadványai:

„Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak”

Arany János-émlékiállítás katalógusa,
Kísérőszöveg: S. Varga Pál —
Ratzky Rita — Thuróczy Gergely,
PIM, Bp., 2003.

Adyra gondolok

125 vers Ady Endréről

A verseket válogatta és a kötetet szerkesztette:
Vezér Erzsébet — Maróti István,
PIM, Bp., 2002.

Távrolról a Mostba

Vallomások Ady Endréről

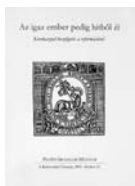
Szerk.: Vezér Erzsébet — Maróti István,
Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Bp., 2002.

Az igaz ember pedig hitből él

Kerekasztal-beszélgetés a reformációról

Szerk.: Thuróczy Gergely,
PIM, Bp., 2002.

A forradalom után

Vereség vagy győzelem?

Szerk.: Cséve Anna, PIM, Bp., 2001.

Gyümölcsfák, rózsák, regények

Jókai Mór és a Sváb-hegy

A katalógust összeállította: E. Csorba Csilla — Kalla Zsuzsa,
PIM, Bp., 2001.

Imátlan ima

Devecseri Gábor Emlékkönyv

Összeáll.: Devecseriné Huszár Klára, Szerk.: Maróti István,
PIM, Bp., 2001.

Szerb Antal bibliográfia

Összeáll.: Nagy Csaba, PIM, Bp., 2001.

A PETŐFI IRODALMI MÚZEUM KIÁLLÍTÁSAI

„Tanuljátok meg, mi a költő...”

Állandó Petőfi Sándor-kiállítás

Napfény és holdfény

Jókai világai
(2003. december 31-ig)

„Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak”

Arany János-kiállítás
(2003. április 18-ig)

Ady-oltár

Melocco Miklós, 1977

„Ki látott engem?”

Ady-életműkiállítás
(2003. április 30-ig)

„Mert én csak folytatása akarok lenni apáimnak...”

Kós Károly emlékkiállítás
(2003. április 18-ig)

Mándy mozi

Emlékiállítás az író születésének
85. évfordulóján
(2003. márc. 24-től aug. 31-ig)

Látogatási idő: 10-től 18 óráig. Hétfő szünnap.

A Tamási Áron-emlékszoba hétköznapokon 10-18 óráig látogatható.

Belépőjegyek: Felnőtt: 250.- Gyermek, nyugdíjas: 100.- Családi: 500.-

Kombinált jegyek (a PIM-be és a Kassák, a Jókai, az Ady Múzeumba is érvényesek, felhasználhatók egy héti) Felnőtt: 500.- Gyermek, nyugdíjas: 200.-

Tárlatvezetés: dr. Kozma Éva (317 3611/245, muzeumped@pim.hu, díja: 700.-)

Új szolgáltatásunk: Fülhallgató tárlatvezetés magyar, angol és német nyelven Magyar nyelvű: 300.-, Idegen nyelvű: 800.-

BUDAPESTI EMLÉKMÚZEUMAINK

Kassák Múzeum

1033 Fő tér 1. Tel.: 368 7021
Nyitva 10-től 18 óráig
Hétfőn zárva
Belépőjegyek: Felnőtt: 150.-
Gyermek, nyugdíjas: 100.-
Családi: 300.-

Ady Emlékmúzeum

1053 Veres Pálné u. 4-6.
Tel.: 337 8563
Nyitva 10-től 18 óráig
Hétfőn és kedden zárva
Belépőjegyek: Felnőtt: 150.-
Gyermek, nyugdíjas: 100.-

Jókai Emlékszoba

1121 Költő u. 21.
Tel.: 395 2605
Gyümölcsfák, rózsák, regények
Jókai Mór és a Svábhegy
Nyitva:
április 1-től október 20-ig
Hétfőn és kedden zárva
Sze-P: 10-14
Szo-V: 10-16
Belépőjegyek:
Felnőtt: 100.-
Gyermek, nyugdíjas: 50.-

Kutatószolgálat a tudományos kutatók és a média számára:

Könyvtár: H-Cs: 10-16
Kéziratár: H-Cs: 9-16 P: 9-15
Művészeti és Relikviatár: H-Cs: 10-16
Hang- és Videótár: H-Cs: 10-16

